

วิาทะว่าด้วย รัฐไทย

ห้องประชุมสถาบันวิจัยสังคม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
1 มิถุนายน 2528

อาคม ช่างกูร.

ข้อเสนอและข้อเขียนต่างๆเกี่ยวกับเรื่องรัฐ และการมองถึงรัฐไทยในปัจจุบันนั้น บริบทของการเกิดขึ้นดังกล่าว เริ่มจากการที่เกิดขึ้นมาตอบโต้กับวิกฤตการณ์การแก้ไขรัฐธรรมนูญปลายปี 2525 ถึงต้นปี 2526 เพื่อเป็นการเสนอว่า เราจะพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างรัฐกองทัพและชนชั้นนายทุนไทยอย่างไร โดยมีข้อสรุปว่า เราควรมุ่งจุดยืนทางการเมืองที่เป็นอิสระ ในการที่จะเสนอแนวทางการเมืองของตนเองโดยที่ไม่ใช่ว่าจะผูกพัน (ally) ตัวเองทางยุทธศาสตร์กับทหารหรือนายทุนอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ต้องเห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างตัวรัฐ กองทัพและชนชั้นนายทุนในเชิงที่เป็นโครงสร้างที่เป็นนามธรรมกว่า ในเชิงเป็นบุคคล จุดยืนในการถกเถียงกันจะออกมาเป็นหลักๆ 2 แนว คือ แนวของรัฐ คือสิ่งปฏิถัมภ์ แนวหนึ่ง กับแนวยุทธศาสตร์เชิงซ้อน และรัฐกับประชาสังคมไม่ใช่สิ่งปฏิถัมภ์ ซึ่งรายละเอียดของการเข้าสู่ตัวทฤษฎี การเข้าสู่ปัญหา และวิธีวิเคราะห์ [Methodology] นั้นจะอยู่ในเนื้อหาและงานทั้ง 5 ชิ้น แต่เนื่องจากงานเขียนทั้ง 5 ชิ้นนี้ยังมีใช่เป็นงานที่มีการทำการวิจัยค้นคว้าข้อมูลรูปธรรมในเชิงสถิติตัวเลข (Research Empirical Data) อย่างกว้างขวางเพื่อยืนยันข้อเสนอพื้นฐานเหล่านี้ แต่เป็นการหยิบประเด็นทางทฤษฎีเพื่อมาถกเถียงเปิดประเด็นสู่ปัญหา โดยอาศัยรูปแบบการมีวิาทะ และให้ผู้ที่ค้นคว้าเรื่องรัฐอื่นมาช่วยกันวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อที่จะนำไปสู่การเขียนแผนที่ของความคืบหน้าของวิธีวิเคราะห์แบบมาร์กซิสต์ในเมืองไทยเกี่ยวกับพื้นฐานของการถกเถียงเกี่ยวกับเรื่องรัฐในประเด็นต่างๆทางสังคม โดยใช้ทฤษฎีมาร์กซิสต์ มาช่วยในการอธิบาย

ไชยันต์ รัชชกุล.

เมื่อดูจากบทความทั้ง 5 ชิ้นนี้แล้ว ก่อนจะถกเถียงกันมีประเด็นหนึ่งอยากเสนอก่อนที่จะคุยกันในเรื่องดัง

กล่าวคือ ประเด็นแรก เวลาจะเอาทฤษฎีอะไรมาศึกษางานชิ้นหนึ่งๆนั้นเราต้องเริ่มจากข้อเท็จจริงที่มีอยู่หรือเริ่มจากข้อมูล มีข้อเท็จจริงในเชิงรูปธรรมต่างๆแล้วถึงนำไปสู่การสรุปเป็นทฤษฎีที่หลังแต่บทความทั้งหมดนี้ยังมีลักษณะเป็นอภิทฤษฎี (Meta theory) เพราะเป็นการเถียงที่ยืนอยู่บนการพยายามอธิบายความต่างทางทฤษฎีระหว่าง "เศรษฐกิจกำหนด" (Economic Determinism) กับ จะต้องมองที่การปะทะกันระหว่างประชาสังคม (Civil Society) กับ รัฐ (State) ด้วย ซึ่งเป็นการเริ่มจากนามธรรม (Abstract) มาสู่ รูปธรรม (concrete) ในขณะที่หลักการของมาร์กซิสม์แล้วจะต้องเริ่มจากรูปธรรม (Concrete) ไปสู่นามธรรม (Abstract) และแม้ในหมู่ผู้นิยมมาร์กซ์เองก็ยังมีารถเถียงว่า "รัฐโดยทั่วไป" (State in General) นั้นไม่มีอยู่ มีแต่ "รัฐ" ในประวัติศาสตร์หนึ่ง ในช่วงเวลาหนึ่ง และในสถานที่หนึ่งเท่านั้น แม้แต่คำว่า "ประวัติศาสตร์" (Historical) นั้น ประวัติศาสตร์เป็นเงื่อนไขสำหรับปัจจุบัน การที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนั้น เพราะว่ามีเงื่อนไขเป็นมาในอดีตหรือว่า ประวัติศาสตร์เป็นสิ่งที่ดำรงอยู่ มันอยู่ในปัจจุบันด้วย กล่าวคือ ก่อนที่เราจะเถียงกันในเรื่องรัฐเรื่องประชาสังคม นั้นเราต้องคำนึงถึงลักษณะเฉพาะของรัฐไทยว่าเป็นอย่างไร ก่อนที่จะพูดว่าประเด็นของรัฐไทยโดยเฉพาะจะต้องเป็นอย่างไร ประเด็นที่สองที่เป็นข้อบกพร่องของฝ่ายวิวาทะทั้งคู่คือ ในช่วงต้นมีการบอกว่า แบ่งระหว่าง รัฐ (State) กับ รัฐบาล (Government) ออกจากกัน อธิบายว่ารัฐนั้นมากกว่ารัฐบาล แต่ว่าในเวลาจริงๆเรากลับไม่ได้แบ่งเช่นนั้นว่ารัฐเป็นอย่างไร รัฐนายทุน รัฐขุนนาง ฯลฯ แต่ไปพูดเพียงแค่พรรคการเมือง รัฐสภา ซึ่งอยู่ในระดับเพียงแค่รัฐบาลเท่านั้นเอง และส่วนเหล่านี้จริงๆแล้วมีบทบาทในการกำหนดความเป็นไปของรัฐ ความเป็นไปของสังคมแค่ไหน เมื่อเทียบกับการดำเนินการของกลไกของรัฐ ที่ทำงานทุกวัน เช่น นโยบายกระทรวงพาณิชย์เป็นอย่างไร กรมพาณิชย์สัมพันธ์เป็นอย่างไร นโยบายการส่งออกเป็นอย่างไร ธนาคารชาติว่าอย่างไร เป็นต้น สิ่งเหล่านี้เป็นหัวใจที่เราต้องศึกษา ต้องตระหนักถึง จึงจะพูดได้ว่ากลไกของรัฐทั้งหมดกำลังดำเนินการ (Response) ซึ่งอาจจะมีการขัดกันในแต่ละกระทรวง แต่ละหน่วยงาน ภายใต้ต้นนโยบายของการพัฒนาแบบทุนนิยม แต่การดึงดันระหว่าง เครื่องมือของรัฐ (State apparatus) ทั้งหมดซึ่งดำเนินการไปวันต่อวันเหล่านี้คือหัวใจของกระบวนการดำรงอยู่ของรัฐไทย คือลักษณะของรัฐไทยว่าเป็นอย่างไร กำลังจะดำเนินไปทางไหน

นอกจากนั้นเมื่อมองถึงความสัมพันธ์ระหว่างทุนกับรัฐแล้ว ในส่วนของทุนนั้นมีนายทุนใหญ่อีกหลายคนที่ไม่ได้อยู่พรรคการเมืองเลย โดยเฉพาะเมื่อเทียบสัดส่วนระหว่าง นายทุนที่ไปเล่นการเมือง กับนายทุนที่อยู่นอกพรรคการเมืองหรือรัฐบาล กลไกพวกนี้ทำหน้าที่ (Function) อย่างไรถ้าหากไม่สามารถทำหน้าที่ได้นั้นเป็นผลมาจากเครื่องมือของรัฐหรือไม่

ประเด็นที่สาม ทั้ง 2 ฝ่ายประกาศความเป็นผู้นิยมมาร์กซ์ซึ่งบนพื้นฐานนี้ทั้งคู่จะต้องอธิบายถึงว่าอะไรคือความขัดแย้งที่มันดำรงคนอยู่ในสังคมไทย หรือต้องหาคำตอบให้ได้ว่า "What contradiction is at work?" เวลาเราพูดถึงความเป็นวิทยาศาสตร์ของสังคมศาสตร์นั้น เราหมายถึง การที่จะพยายามอธิบายปรากฏการณ์รูปธรรมโดยสิ่งที่มันเป็นนามธรรม ซึ่งมีหลายสำนักที่พยายามอธิบายว่า "ความเป็นสังคมคืออะไร" แต่ที่สำนักมาร์กซิสม์พยายามอธิบายคือ "ความขัดแย้ง" (Contradiction) ที่ซ่อนอยู่ข้างใต้ที่มันกำหนดความเปลี่ยนแปลง ความเป็นไป ของสังคมนั้นมันอยู่ตรงไหน" โดยเฉพาะคุณูปการอันยิ่งใหญ่ของมาร์กซ์ก็คือ การค้นพบความขัดแย้งระหว่าง ทุน (Capital) กับ แรงงาน (Labour) สำหรับเราในฐานะลูกศิษย์ของ

มาร์กซก็เช่นกันจะต้องพยายามพิสูจน์ให้เห็นถึงสิ่งที่เรียกว่า "ความขัดแย้งที่ดำรงอยู่" นั้นให้ได้ ซึ่งประเด็นนี้ทั้ง 2 ฝ่ายไม่ได้กระทบถึง

ประเด็นที่สี่ เมื่อกลับมาพูดถึงทฤษฎีที่พยายามจะไข ทั้ง 2 ฝ่ายคงจะไม่มีใครตอบได้ว่าเราจะเอาแบบไหนและในทัศนะของผม ก็มองว่า บทความทั้ง 2 ชิ้นก็คือ รัฐ: สิ่งปฏิรูปทางประวัติศาสตร์ กับอีกครั้ง นั้นไม่ใช่เป็นแบบ "เศรษฐกิจกำหนด" ที่เดียว และยังมีลักษณะไม่เสมอต้นเสมอปลายในการใช้ทฤษฎีเหมือนกัน ส่วนประเด็นของอาคม ช่างกูร ก็เช่นกัน การพยายามใช้กรอบคิดเรื่อง ประชาสังคม (Civil Society) มาอธิบายก็มีคำถามเช่นกันว่าอยู่ในบริบทของความหมายเช่นไร มีระดับของการอธิบายสังคมขนาดไหนเพราะบางครั้งก็ใช้ในความหมายของปริมนผล (Sphere) ทางเศรษฐกิจ แต่บางครั้งก็ใช้ในความหมายของแบบวิถีการผลิต (Mode of Production) ซึ่งปัญหานี้ก็คือต่างกันกับการมองเรื่องความสัมพันธ์แบบ Dialectic แบบ Base และ Superstructure ตรงไหน การพูดถึงต้องมีการกระทำของมนุษย์ในประวัติศาสตร์นั้นก็ใช่ว่าอีกฝ่ายจะไม่มีประเด็นนี้ทำไม่ การปฏิรูปการปกครอง การสร้างรัฐ ฯลฯ เหล่านี้ก็คือ การปฏิบัติการของมนุษย์ในประวัติศาสตร์ ประเด็นที่หยิบยกขึ้นมาวิจารณ์นี้เพื่อจะนำไปสู่อีกประเด็นว่า ทรานด์ที่เรายังไม่ได้จับในประเด็นแรก คือยังไม่รู้ว่า "What Contradiction is at work?" เราจะต้องหลงอยู่ในป่าแน่นอน เพราะทฤษฎีเป็นได้แค่โถงกว้างๆ เท่านั้นเอง

เวลาเราพูดถึง บทบาทของมนุษย์ในการสร้างรัฐโดยใช้กรอบคิดเรื่องประชาสังคมในความหมายกว้างกับการพูดว่า เศรษฐกิจกำหนดคือ บันให้รัฐมันเป็นไปตามโครงสร้างชั้นล่าง การพูดถึงสิ่งเหล่านี้ยังเป็นการพูดที่หลุดประเด็น เพราะหากเรากำลังจะถอดรหัสในการศึกษาทางสังคม ประเด็นเหล่านี้มันยังบอกอะไรไม่ได้ จนกว่าเราจะพบสิ่งที่เรียกว่าเป็น "Contradiction" และเมื่อพบแล้วก็ยังต้องพิจารณาจุดที่ว่าเป็นช่วงหนึ่งช่วงใดของประวัติศาสตร์ซึ่งอะไรมันมีบทบาทมากกว่าอะไร สำคัญกว่าอะไร เช่น การปฏิวัติรัสเซีย เราจะอธิบายอย่างลอยๆ ไม่ได้ว่า เพราะรัสเซียเป็นทุนนิยมที่หลัง เป็นห่วงโซ่ที่อ่อนเปราะบางของจักรวรรดินิยมเช่นที่ ทรอตสกีว่าไว้ แต่เราอาจต้องพิจารณาถึงว่าถ้าไม่มีคนอย่างเลนิน มันจะเป็นไปได้หรือเปล่าสำหรับการเกิดเกิดการปฏิวัติรัสเซียขึ้นในปี 1917 ดังนั้น คอปัญหาสังคมหนึ่งๆ เราอาจจะยังหาคำตอบไม่ได้จนกว่าจะเจอ "Contradiction" ของสังคมนั้นๆ

ลิขิต อุดมภักดี.

ถ้าจะสรุปประเด็นอีกครั้ง ก็คือต้องดูว่าความขัดแย้งในสังคมคืออะไร การศึกษาของมาร์กซิสม์จึงเริ่มต้นต้องดูจากรูปธรรมที่เป็นจริงและจับให้ได้ถึงความขัดแย้งขั้นมูลฐาน แล้วตรงนี้ก็เป็นจุดเริ่มต้นและเป็นใจกลางของการศึกษาสังคม

ไชยันต์ รัชชกูล.

ยกตัวอย่างเช่น ในสังคมไทยช่วงต้นรัตนโกสินทร์ หากเราไม่รู้ว่าความขัดแย้งของสังคมในขณะนั้นคืออะไร อย่างเช่น ปราบฏกการณ์การต่อสู้ระหว่างวังหน้ากับวังหลวงจริงๆ แล้วช่วงนั้นเป็นช่วงซึ่งระบบศักดินานั้น อำนาจถูกแบ่งเป็นส่วยย่อยๆ (Fragmented Power) อยู่ในที่ต่างๆ ซึ่งไม่สอดคล้องกับการเจริญของ

ระบบทุนนิยมแบบซื่อซาย เพราะสิ่งที่จะเป็นเงื่อนไขพัฒนาไปสู่ทุนนิยมก็คือ การรวมศูนย์อำนาจที่มันกระจัดกระจายเข้าสู่ศูนย์กลาง (Unify Fragmented Power) ดังนั้นการรวมศูนย์อำนาจของรัฐจึงเป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการเจริญเติบโตของทุนนิยมในสมัยนั้น เป็นความจำเป็นที่ต้องมี Supreme Power ซึ่งเรื่องเหล่านี้ไม่ใช่แค่อธิบายแค่เรื่อง Economic Determinism หรือแค่เป็นเรื่อง Actor ของมนุษย์ในประวัติศาสตร์เฉยๆ จริงๆ มัน Mediated ด้วยอะไรหลายอย่าง ผมขอยกคำของ อ.ปรีดี พนมยงค์ ว่า “อย่าตัดคืนให้เหมาะเกือก”

กนกศักดิ์ แก้วเทพ

กล่าวโดยสรุป อ.ไชยันต์พูดไว้ 4 ประเด็นซึ่งเกี่ยวเนื่องกันทั้งหมด เริ่มตั้งแต่มองว่า งานทั้ง 2 ชิ้นไม่ได้ศึกษาจากรูปธรรมแต่เริ่มจากนามธรรมมาก่อน การศึกษาเรื่องอำนาจรัฐจริงๆ อาจจะต้องดูรายละเอียดเกี่ยวกับการทำงานของรัฐ เช่นระบบราชการที่ทำงานในแต่ละวัน ซึ่งเป็นสิ่งที่แสดงออกถึงการทำหน้าที่ของกลไกรัฐ และในการพิจารณาสิ่งสำคัญก็คือ การหาความขัดแย้งซึ่งจะต้องมองออกมาให้ได้ ไม่ว่าจะมองในแง่ของความขัดแย้งในทางการเมืองในช่วงระยะเวลาหนึ่งของประวัติศาสตร์ก็ตาม ประเด็นที่ 4 ก็คือทฤษฎีที่ใช้ได้มีความคงเส้นคงวา สิ่งที่เพิ่มเติมขึ้นมาในข้อ 4 คือ เรื่องบทบาทของมนุษย์ในประวัติศาสตร์ ในทัศนะผมว่ามีอยู่ประเด็นหนึ่งในเรื่องของการมองที่ทั้ง 2 ฝ่ายพยายามเสนอ คือการมองแบบเศรษฐกิจกำหนดกับการมองแบบประชาสังคม (Civil Society) ซึ่งที่จริงแล้ว อ.ไชยันต์ เสนอว่า มันได้กำหนดกันโดยลักษณะเป็นกลไกนอกจากนั้นจากตัวอย่างเรื่อง กบฏวังหน้า สิ่งที่เราน่าจะให้ความสำคัญก็คือเรื่อง Mediator (ตัวลือกลาง)

สุวินัย ภรณวลัย.

ในประเด็นเรื่องข้อเท็จจริง (Solid Facts) ผมว่ามันเหมือนกับที่ในมหาสมุทร คุณไม่มีทางเก็บได้หมดแต่จริงๆ แล้วคนเราไม่อาจจะคิดว่าตัวเองเป็นนักทฤษฎีหรือไม่ก็ตาม ต้องมีการรวบรวมความคิดเห็นที่จะกำหนดหรือแสดงปฏิกิริยาต่อความเป็นจริงอันนั้น มันจะกำหนดวิธีการของคุณ และกำหนดการเลือกใช้ Facts ด้วยเพราะเราไม่มีทางเก็บ (Solid Facts) ได้หมด การประเมินของผมกับอ.ไชยันต์ คือบทความนี้มองกันคนละระดับ ขณะที่ อาจารย์ประเมินในแง่ที่ว่า คุณลงไปหา Facts มากแค่ไหน พร้อมมากแค่ไหน ผมกลับมองงานชิ้นนี้ในระดับ Methodology เปรียบเทียบกับที่ผ่านมาหรือกับระดับปัญหาทางทฤษฎีที่ตัวเองประสบอยู่ ซึ่งผมขอวิจารณ์เป็นรายบุคคลเลยนะครับ บทความเรื่อง “รัฐกับสิ่งปฏิทูลทางประวัติศาสตร์” (อีกครั้ง) ผมมองว่า การพูดถึงรัฐไทยแล้วอ้างถึง งานของมาร์กซ์เช่น “อุดมการณ์เยอรมัน” และ “ลัทธิโบนาปาร์” หรือการต่อสู้ทางชนชั้นในฝรั่งเศส” เป็นต้น มาสนับสนุนทัศนะของตนนั้นไม่น่าถูกต้องเพราะงานเหล่านี้ย่อมไม่สามารถอธิบายปัญหา 100 ปีที่ผ่านมาหลังจากมาร์กซ์ตายได้ ขณะทำงานอีกชิ้นที่พยายามอธิบายโดยใช้กรอบเรื่อง “ประชาสังคม” นั้น แม้ว่าอาจจะยังมีช่องว่างทางทฤษฎีอยู่เยอะมาก กรอบที่ใช้ก็ไม่แน่ว่าจะสามารถนำไปอธิบายในสิ่งที่กำลังวิเคราะห์ได้ แต่ผมก็เห็นความพยายามที่จะเอาปัญหาที่เกิดขึ้นหลังมาร์กซ์ คือปัญหา รัฐในรัฐสังคมนิยม และปัญหา รัฐในโลกที่สาม ซึ่งสิ่งเหล่านี้มีหลายประเด็นที่มาร์กซ์ไม่ได้พูดถึง มาอยู่

ในการวิเคราะห์ดังนั้นโดยลึกๆ แล้วผมตั้งคำถามกับตัวเองว่านี่เป็นปัญหาที่มาจากขีดจำกัดของมรรควิธีของ วัตุนิยมประวัติศาสตร์แบบลัทธิมาร์กซ์คลาสสิกหรือเปล่า

ในทัศนะของผม เคยได้ข้อสรุปของตัวเองเกี่ยวกับประเด็นเรื่องมรรควิธีของลัทธิมาร์กซ์ว่า ประ- การแรก มันคือวิธีการรับรู้ส่วนทั้งหมดหรือพยายามรับรู้แบบ Totality ประการที่สอง มรรควิธีของมาร์กซ์ จะต้องเป็นสังเคราะห์ศาสตร์ด้วย โดยในความหมายที่ว่าสังคมศาสตร์เป็นเพียงอันหนึ่งอันเดียวเท่านั้น และ ประการสุดท้ายมันเป็น กระบวนทัศน์ (Paradigm) ของลัทธิมาร์กซ์หรือสิ่งที่มาร์กซ์เรียกว่าทัศนะประวัติศาสตร์ แบบวิทยาศาสตร์ด้วย (ไม่ใช่คำว่าวัตุนิยมประวัติศาสตร์ เพราะคำนี้เล่นเป็นคนที่ตั้งชื่อ และมาก่อรูป (formular) เป็นวัตุนิยมประวัติศาสตร์ในภายหลัง) ซึ่งถ้าพูดเช่นนี้ Paradigm ของลัทธิมาร์กซ์ ก็เป็น แบบ เศรษฐกิจกำหนดในขั้นท้ายสุดแล้วกล่าวคือ พิจารณาสังคมโดยแยกออกเป็น "ฐาน" กับ "โครงสร้างส่วนบน" นั้นเอง ซึ่งผมว่าอันนี้เป็น Paradigm ที่มาร์กซ์ใช้ในการควานหา Solid Facts มาโดยตลอด ดังนั้น ความต่างของงาน 2 ชิ้นนี้จึงเป็นความต่างที่ต้องคู่ต้องแก่กันในระดับ Paradigm ซึ่งเป็นเรื่องใหญ่มาก ที่เดียวสำหรับลัทธิมาร์กซ์ไทย

ถ้าจะยกตัวอย่างเล่นเมื่อเล่นเขียนงาน "พัฒนาการทุนนิยมในรัสเซีย" ออกมาก็มีเป้าหมาย เพื่อที่ต้องการจะกำหนดยุทธศาสตร์ของการปฏิวัติรัสเซีย ซึ่งมรรควิธีเล่นใช้ก็คือ หนึ่ง วิเคราะห์สภาพทาง เศรษฐกิจก่อน สอง ดึงมาอธิบายในเชิงนามธรรมโดยดูที่ความสัมพันธ์ทางชนชั้น ดูในภาคเกษตร ภาคอุตสาหกรรม ว่าเป็นอย่างไรมีการแตกตัวทางชนชั้นของชาวนามากน้อยเพียงไร เพื่อนำไปหาข้อสรุปว่า ได้เกิด แนวโน้มของชนชั้นกรรมาชีพขึ้นมาแล้วและนี่คือศักยภาพของการปฏิวัติรัสเซีย และนำไปเชื่อมกับพันธมิตรคือ ชาวนา สิ่งเหล่านี้แหละคือฐานทางทฤษฎีของการปฏิวัติที่นำมาใช้ในการกำหนดยุทธศาสตร์ของการปฏิวัติจาก ลักษณะมรรควิธีแบบนี้ เมื่อกลับมาดูที่วิวาทะในครั้งนี้ จะพบว่า ผู้เขียน "รัฐ สิ่งปฏิรูปทางประวัติศาสตร์" ได้ใช้ทฤษฎีอย่าง Orthodox มากเลยประเด็นปัญหาที่น่าหวั่นวิตกขึ้นมาอีกก็เลยกันก็คือ ประการแรกคุณ สามารถรับรู้ส่วนทั้งหมดโดยใช้ Paradigm นี้ได้หรือเปล่า ประการที่สอง คุณสามารถใช้ Paradigm อันนี้สร้างองค์รวมทางทฤษฎีหรือการสังเคราะห์ในความหมายของการสังเคราะห์ศาสตร์ของวิชาสังคมศาสตร์ ให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวโดยมีแกนหลักแกนเดียวได้หรือเปล่า ปัญหา 2 ข้อนี้สำคัญมากเพราะถ้าหากเรายอมรับกันว่าสิ่งที่มาร์กซ์เสนอมานั้นไม่สามารถเป็น Paradigm ที่รับใช้ประเด็นเหล่านี้ได้แล้ว เราจะต้องเขียน **อุดมการณ์ไทย (Thai Ideology)** เพื่อสร้างวัตุนิยมประวัติศาสตร์ฉบับใหม่ขึ้นมาหรือเปล่าและเราจะต้อง ทำการวิพากษ์หรือปฏิเสธ (Paradigm) ของมาร์กซ์ด้วยหรือเปล่า ซึ่งในทัศนะของผมเห็นว่าควรปฏิเสธในเรื่องที่เห็นว่าจำเป็นจริงๆ ถ้าพิจารณาจากบทความจะพบปัญหาอยู่หลายประการ เช่น ความสัมพันธ์ระหว่างการต่อสู้ทางเศรษฐกิจกับการเคลื่อนไหวทางการเมือง เป็นความสัมพันธ์แบบสูญญากาศหรือเปล่า การวิเคราะห์ รัฐจากลัทธิมาร์กซ์คลาสสิกซึ่งมองในแง่ชนชั้นที่ถูกกำหนดจากความสัมพันธ์ทางการผลิต ในเชิงกรรมสิทธิ์ ส่วนบุคคล จริงๆ แล้วมันใช้ได้หรือเปล่า ในการตอบปัญหาที่เผชิญหน้าอยู่ในปัจจุบันนี้ ลัทธิมาร์กซ์ให้ความสนใจเรื่องอำนาจในระดับที่เป็นองค์กรน้อยไปหรือเปล่า การเปลี่ยนแปลงแค่มสธส่วนบุคคลเพียงอย่างเดียว คงไม่สามารถทำลายรัฐได้ถ้าอ่านจากงานเขียนเรื่อง "รัฐกับประชาสังคมฯ" เราจะพบว่าผู้เขียนยกปัญหาที่

ใหญ่ที่สุดในการรับรู้ทางสังคมคือ “องค์การซึ่งสามารถเป็นเอกเทศโดยสัมพัทธ์ สามารถเลี้ยงตัวเองได้ ผลิตซ้ำตัวเองได้ สามารถมีอุดมการณ์ของตัวเอง และไม่ขึ้นต่อชนชั้นหรือผลประโยชน์ของชนชั้นโดยตรง” พวก ลัทธิมาร์กซ์คลาสสิก ก็พยายามอธิบายอันนี้กระทำโดยอาศัย “ตรรกะของทุนนิยม” (Logic of Capital). คือพยายามอธิบาย Dynamism (พลวัต) หรือการเคลื่อนไหวของรัฐโดยใช้ตรรกะของทุน ซึ่งไม่ใช่ว่าคนที่ชี้ นั้นผิดนะครับ แต่ผมคิดว่ามันไม่สมบูรณ์แม้แต่ Ernest Mandel เองก็ได้ใช้ในการวิเคราะห์ Late Capitalism แต่เรารู้ว่าลึกๆแล้วมันมีปัญหาบางเรื่องที่ถูกมองข้ามไป ซึ่งการมองข้ามไม่ใช่ปัญหาว่า คุณ ทำงานเรื่อง Facts น้อยไป แต่เป็นปัญหาระดับ Paradigm ของลัทธิมาร์กซ์ สิ่งที่ผมอยากเสนอให้พวกเรา พิจารณาก็คือการเสนอ Paradigm อันใหม่ที่มันสมบูรณ์ยิ่งกว่าเดิมที่มีความสำนึกถึงการสังเคราะห์ศาสตร์ ต่างๆเข้ามาด้วยกันเช่นเริ่มกำหนดมาจากการใช้เศรษฐกิจ ประชาสังคม และรัฐ ถ้าให้ผมลองตีความดูก็คือ การเคลื่อนไหวของทุนนิยม การต่อสู้เชิง อุดมการณ์ การต่อสู้ทางวัฒนธรรมหรือปัจจัยทางสังคม จิตวิทยา ศาสนา ประเพณี รวมทั้งการต่อสู้ในเชิงการเมืองด้วย ซึ่งบางคนอาจจะแย้งว่า มาร์กซ์ก็เคยคิดจะทำอย่างนี้ สุดท้ายของมาร์กซ์ไม่ได้อยู่ที่ชนชั้น แต่เลยไปถึงรัฐและระบบโลกด้วย แต่ปัญหาก็คือ เค้าโครงของมาร์กซ์นั้น ยืนอยู่บน Paradigm เช่นที่วาทหรือเปล่า ข้อสรุปที่ว่าเศรษฐกิจกำหนดทุกอย่างนี้ ผมว่ามันไม่ใช่สังคมนิยม อีกต่อไปแล้ว มันควรจะหยุดยั้งให้เป็นแค่ข้อสมมติฐานเท่านั้น ซึ่งในกรณีสังคมทุนนิยม กรอบคิดเรื่องเศรษฐกิจ กำหนดก็เป็น เรื่องอธิบายได้ แต่สังคมที่ไม่ใช่ทุนนิยมหรือสังคมเล็กๆนี้ผมว่ามันไม่เพียงพอ ในสังคมแบบโซ-เวียตหรือสังคมหลังการปฏิวัติซึ่งการจ้ององค์การของสังคม (Organize) ใช้หลักของอำนาจเป็นตัวกำหนดก็ ทำได้สิ่งเหล่านี้เป็นปัญหาระดับ Paradigm ทั้งนั้นเลย

จากประเด็นดังกล่าวนี้อาจนำ เราไปสู่ปัญหาใหม่คือ ข้อขัดแย้งระหว่างพวกอนาธิปไตย (Anarchist) กับลัทธิมาร์กซ์ ตั้งแต่สมัยบาคุนินกับมาร์กซ์นั้นจะหมดไปถ้าหากเรายอมรับว่า “กรรมสิทธิ์ส่วนบุคคล” ไม่ใช่ตัว ปัจจัยหลักที่จะใช้เป็นฐานในการโค่นล้มรัฐต่อไปยกเว้นสังคมแบบยุโรป ซึ่งบาคุนินได้เตือนมาร์กซ์ในสมัยนั้นว่า อันตรายของพวกมาร์กซ์ก็คือ ในที่สุดแล้วมันจะสร้างเผด็จการแบบใหม่ เพราะไปติดกับกรรมสิทธิ์เอกชนละนั้น เพียงแค่โค่นความสัมพันธ์ทางการผลิตเรื่องกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลนั้นไม่เพียงพอ คุณต้องไปจัดการปัญหาเรื่อง อำนาจด้วย สิ่งเหล่านี้แม้แต่ผู้เขียนงานเรื่อง “รัฐและประชาสังคม” ก็ไม่ได้พูดเอาไว้ ทั้งที่จริงๆแล้วมัน เป็น “ความขัดแย้ง” (Dilemma) ของมาร์กซิสต์ อันใหญ่อันหนึ่งเลยทีเดียว บูฮารินเคยพูดไว้ว่ามันจะมีทาง แก่หรือไม่ถ้าหากว่าหลังการปฏิวัติแล้วกรรมสิทธิ์ส่วนบุคคลก็ถูกจัดการไปแล้ว แต่ว่าปัญหาใหม่ก็คือว่าอำนาจ ใหม่ที่ขึ้นมาั้น คุณจะทำอย่างไรให้มันเป็น “ผู้รับใช้ของประชาชน (Servant of the people)” กล่าว คือคุณต้องมี เครื่องมือที่จะทำให้กลุ่มตำแหน่งที่จะเป็นชนชั้นผู้นำ (Elite) ของรัฐตกตะกอนหรือหากลอยตัวก็ ลอยอยู่ได้ไม่นาน แต่ปรากฏว่าไม่มีการค้นคว้าหรือมีงานชิ้นไหนที่กล่าวถึงประเด็นนี้เลย ทั้งๆที่เป็น เรื่องใหญ่ มาก เพราะหากว่าหากคำตอบประเด็นนี้ไม่ได้ คำว่า “การปฏิวัติ” ก็ต้องกลับไปหบทวนใหม่เพราะปัญหานี้ไม่ ใช่ปัญหาข้อมูลแต่เป็นปัญหารอบกระบวนทัศน์ (Paradigm) ต่างหาก ผมว่าเรากำลังอยู่ในยุคระหว่าง การเปลี่ยน Paradigm หรือกำลังมีการท้าทายว่าขีดจำกัดของลัทธิมาร์กซ์คืออะไร และการข้ามพ้นของลัทธิ มาร์กซ์อยู่ตรงไหน คำตอบนี้อาจมีความเป็นไปได้ตั้งแต่ 1. เราแก่, ปฏิเสธไม่ยอมรับลัทธิมาร์กซ์ประกาศ เป็นทางการเสียเลย 2. เขียนตำราวัตถุนิยมประวัติศาสตร์ฉบับใหม่ (New Version) แล้วก็ร่างอุดมการณ์

ไทยแข่งกับ German Ideology ของมาร์กซ์กับเอนเกลส์

กลับเข้ามาในบทความนี้ มีประเด็นหนึ่งที่ผมคิดว่าน่าสนใจในบทความ เรื่อง "ทฤษฎีว่าด้วยรัฐของลัทธิมาร์กซ์ และยุทธศาสตร์เชิงซ้อนๆ" คือคำว่า "วัตถุนิยม" ซึ่งเป็นรากฐานในการจะมากำหนดคำว่า "Praxis" ที่จริงข้อถกเถียงอันนี้มีมาตั้งแต่สมัยเพลซานอฟ (Plidkhanov) ว่าการมองความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุกับจิตเดิมนั้นมองแบบทวินิยม (Dualism) โดยมองไปในแง่ที่ว่าวัตถุนิยมต้องขัดแย้งกับจิตนิยม แต่เพลซานอฟก็เคยยืนยันกันว่า นักลัทธิมาร์กซ์ต้องเป็นเอกนิยม (Monism) และได้เขียนงานเอกนิยมทางประวัติศาสตร์ขึ้นมาผมคิดว่าเป็นสิ่งที่อาคม ชนางกูร พยายามเสนออีกเช่นกัน คือพยายามจะฟื้นฟูปรัชญาความคิดเอกนิยม เปลี่ยนจากการเอา 1 แยกเป็น 2 มาสู่การเอา 2 รวมเป็น 1 ซึ่งผมเองค่อนข้างเห็นด้วย เพราะปรัชญานี้เป็นวิธีวิทยา (Methodology) ของพวกสายสังเคราะห์ศาสตร์ (Synthesis) ที่มีแนวโน้มให้ 2 รวมเป็น 1 (แต่ก่อนที่ 2 จะรวมเป็น 1 ใ้ก็ต้องผ่าน 1 แยกเป็น 2 ก่อนนะครั้บ)

คราวนี้มาดูในเนื้อหาของบทความนี้กล่าวคือ ข้อสรุปประการแรก ผมเสนอปัญหาของบทความของทั้งคู่นี้ในระดับกระบวนทัศน์ (Paradigm) หรือในระดับวิธีวิทยา (Methodology) ซึ่งผมค่อนข้างประหม่นในแง่บวกมากกว่าการถกเถียงเหล่านี้ทำให้ตัวเองเห็นประเด็นใหม่แต่มีข้อสังเกตว่าผู้เขียนทั้ง 2 เห็นพ้องต้องกันว่า สนับสนุนการต่อสู้ทางชนชั้นเป็นใจกลางของความคิดทางการเมืองของมาร์กซ์ แต่เนื้อหาในบทความทั้งคู่อ้างไม่ได้เปิดหรือแสดงประเด็นนี้ออกมาให้แจ่มชัด

ข้อสรุปประการที่สอง มาร์กซ์เองได้กล่าวไว้ต่อประเด็นเรื่องรัฐกับการต่อสู้ทางชนชั้นว่าเขาไม่ใช่นักแรกที่เป็นคนพูดเรื่องนี้ สิ่งที่มาร์กซ์ต้องการจะเสนอคือว่า รัฐใดรัฐหนึ่งในสังคมหนึ่งๆ นั้นจะดำรงอยู่ได้ในช่วงประวัติศาสตร์ช่วงหนึ่งเท่านั้นเอง ในทัศนะผม มองว่าหากจะพูดถึงความคิดใจกลางทางการเมืองของมาร์กซ์ก็คือเรื่อง "ศักยภาพที่ปฏิวัติของชนชั้นกรรมาชีพ" ซึ่ง Mandel ก็เคยกล่าวเช่นนี้ ผมว่าประเด็นเรื่องการต่อสู้ทางชนชั้นในทัศนะของมาร์กซ์นั้น หากมองภายใต้กระบวนทัศน์แบบใหม่เราสามารถหักท้วงมาร์กซ์ได้จนถึงระดับที่ว่า กรรมสิทธิ์เอกชนเป็นต้นตอของความชั่วร้ายในสังคมยุคปัจจุบันจริงหรือ ถ้าไม่ใช่แล้วการดำรงอยู่ของกรรมกรหรือพวกชนชั้นไร้สมบัติ ซึ่งถูกกำหนดจากความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ จะยังมีนัยทางการเมืองที่ปฏิวัติอยู่หรือไม่ แล้วถ้าเช่นนั้นจะมีตัวกลางอื่นอีกหรือไม่ เช่น ปัญญาชนปฏิวัติที่ไม่ใช่ในความหมายของนารอดนิก (Norodnic) แต่เป็นปัญญาชนปฏิวัติที่ตระหนักถึงปัญหานั้นแล้วพยายามข้ามพ้น Paradigm ของลัทธิมาร์กซ์ในศตวรรษที่ 19 รวมทั้ง Paradigm ของลัทธิมาร์กซ์ในศตวรรษที่ 20 หรือ Paradigm ของทรอตสกี ซึ่งไม่อาจจะแก้ปัญหานี้ได้ เพราะเมื่อไปอ่านงานปี 1905 ที่ทรอตสกีวิเคราะห์เศรษฐกิจเกี่ยวกับความคิดทางเศรษฐกิจที่อยู่เบื้องหลังทฤษฎีการปฏิวัติถาวรนั้น ทรอตสกีก็ยังใช้ชีวิตวิเคราะห์แบบเดียวกับเลนิน เพียงแต่ซับซ้อนกว่า คือกล่าวถึงประวัติศาสตร์ เศรษฐกิจของทุนนิยม ลักษณะเฉพาะของรัฐรัสเซีย ลักษณะเฉพาะของสังคมรัสเซีย จนมาถึงทุนนิยมรัสเซีย ปัญหาการเกษตร ชาวนา แล้วมาดูปัญหาเฉพาะของการกำหนดความสัมพันธ์ทางชนชั้นในรัสเซียเพื่อหาพลวัตของการปฏิวัติของสังคมรัสเซีย ซึ่งถึงที่สุดแล้ว Paradigm นี้ สะท้อนออกมาในเรื่อง "การปฏิวัติถูกหักหลัง" ทรอตสกีเพียงแค่ว่าชนชั้นใหม่ กลุ่มชน

นางที่ตั้งขึ้นมา นั้นไม่ใช่ชนชั้นใหม่เพราะว่ามันไม่ได้ยึดกรรมสิทธิ์เอกชนมันเป็นเพียงเสนียดหรือกาฝากที่เกาะกินสังคม เท่านั้นแต่จากการคลี่คลายของสังคมมาจนถึงปัจจุบันนี้ คำตอบแบบ Paradigm ของทรอตสกีคือ หลักการที่ยังยืนอยู่บนเรื่องกรรมสิทธิ์เอกชนเช่นเดียวกับลัทธิมาร์กซ์เดิมไม่เพียงพอแล้ว สิ่งที่เขาหายไปของทรอตสกีคือ หลักการที่ว่าด้วยเรื่องอำนาจซึ่งถ้าต้องการเข้าใจรัฐไทย เข้าใจถึงพฤติกรรมของรัฐไทยในหลายๆด้านก็ต้องอาศัยประเด็นนี้เข้ามาอธิบาย

กลับมามองในเนื้อหาบทความ ในเรื่อง "รัฐกับประชาสังคมไม่ใช่สิ่งปฏิถัมภ์ทางทฤษฎี" มีจุดอ่อนอยู่ประเด็นหนึ่งคือ การมองถึงกลไกราชการไทย ผู้เขียนบทความมีแนวโน้มจะมองแต่กลุ่มทหารกลุ่มเดียว จากการมองว่ารัฐไทยเองก็มีกลุ่มเทคโนโลยีในแคเรต ซึ่งเป็นปัญญาชนอินทรีย์ภาพของทุนอยู่ด้วยและมีการต่อสู้กันภายในกลไกรัฐเองแต่จากข้อเขียนดูเหมือนว่ากลไกรัฐไทยนี้ ล้วนแต่รองรับ (Backup) กลุ่มทหารแบบกลุ่มขวาจัดเท่านั้น แต่ในทัศนะผม มองว่ากลุ่มรัฐไทยนั้นถ้าแบ่งตามอายุ การศึกษา แบ่งตามกระทรวงแล้วมีความแตกต่างกันมาก ถ้าหากต้องการให้ข้อเขียนดังกล่าวโน้มน้าวได้มากกว่านี้ ก็ต้องทำงานโดยการลงไปวิจัยเลย เช่นศึกษาพฤติกรรมของข้าราชการในแต่ละกระทรวงที่มีลักษณะความสัมพันธ์แตกต่างกัน เช่นมหาดไทยซึ่งลักษณะอุปถัมภ์สูง มีความสัมพันธ์เชิงอำนาจมากกระทรวงอุตสาหกรรมพาณิชย์มีลักษณะเป็นเทคโนโลยีสูงเพราะได้รับอิทธิพลจากนายทุนมาก รวมทั้งอายุคนรุ่นใหม่กับคนรุ่นเก่าก็นำไปสู่พฤติกรรมที่แตกต่างกัน นอกจากนั้น คำว่า "ชนชั้นปกครอง" ที่คุณอาคม ชนากรูใช้ก็ค่อนข้างไม่ชัดเจน ไม่รู้ว่าหมายถึงอะไรหมายถึงชนชั้นนายทุนหรืออื่น ๆ คำว่าชนชั้นนำทางการเมืองก็เช่นกันรวมจนถึงคำว่าประชาสังคมก็เช่นกัน ควรให้คำจำกัดความและอธิบายที่ชัดเจน

ต้องมีการมองเปรียบเทียบระหว่างเมื่อ 20 ปีก่อนกับในช่วง 10 ปีนี้และในอีก 20 ปีข้างหน้าที่คนรุ่นหนุ่มสาวซึ่งมีจำนวนกว่าครึ่งของประชากรทั้งประเทศจะกลายเป็นกลุ่มหลักของสังคมไทย ซึ่งจะเปลี่ยนไป และมีผลทำให้คุณภาพของประชาสังคมเปลี่ยนไปด้วยทั้งในทางที่ดีขึ้นและเลวลง ดังนั้นเราในฐานะผู้วิเคราะห์จึงต้องทำงานหนักมากถ้าหากคำนึงถึงความสำคัญนี้จริง

กล่าวโดยสรุปแล้ว หากเราคาดหวังงานระดับที่มีความลึกซึ้งในการวิเคราะห์รัฐไทยในเชิงข้อเท็จจริง (Solid Facts) อาจจะมีคหวั้งจากงานชิ้นนี้ แต่ถ้ามองจากการพยายามหลุดพ้นลัทธิมาร์กซ์คลาสสิกก็ถือว่าใช้ได้เพราะถึงที่สุดปัญหาอยู่ที่การหา Paradigm ที่สามารถนำมาใช้ในการอธิบายการเปลี่ยนแปลงของสังคมไทยในทิศทางที่ดีกว่านั่นเอง

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ไชยันต์ รัชชกุล.

ถ้าจะให้สรุปประเด็นก็คือ งานทั้ง 2 ชิ้น ไปเน้นเรื่องทฤษฎีไม่ได้ศึกษากันอย่างเป็นรูปธรรม แล้วก็ก้าวข้ามในสิ่งที่จะนำไปสู่รูปธรรม และถ้าเช่นนั้น ในแง่รูปธรรมที่เราจะต้องให้ความสนใจเกี่ยวกับรัฐไทยว่า จะต้องพิจารณาอะไร ในทัศนะผม มองว่าในฐานะผู้นิยมมาร์กซ์ก็คือการต่อสู้ทางชนชั้น (Class Struggle)

นัยของคำว่า การต่อสู้ทางชนชั้น มิได้หมายความว่าเพียงแต่การต่อสู้กับทุนนิยมเท่านั้น แต่อยู่ที่ว่าเราจะเริ่มจากข้อเท็จจริงและเงื่อนไขที่ดำรงอยู่ของสังคมนั้นว่ามีชนชั้น มีรูปแบบของการก่อดำรงชนชั้นอย่างไร ภายในสังคมมีความขัดแย้ง มีการต่อสู้อย่างไร ในส่วนของรัฐไทยที่อยากเสนอ คือ ลักษณะของการก่อดำรงของรัฐไทย ซึ่งคุณอาคม ขนางกูร เขียนเอาไว้ว่า การที่การปฏิวัติ 2475 มีชัยชนะได้โดยคณะราษฎรนั้น เป็นเพราะการก่อดำรงของรัฐนั้นจำนวนคนมัน Massive มากจนกระทั่งคนที่ควบคุมอยู่เป็นเพียงคนหยิบมือเดียว สิ่งเหล่านี้คือ เงื่อนไขความขัดแย้งที่ดำรงอยู่ มีผลทำให้การชนะเป็นไปได้โดยง่าย แต่สิ่งที่เราต้องคำนึงคือ

ประการที่ 1. ลักษณะของรัฐไทยซึ่งไม่ได้ถูกเป็นอาณานิคมเหมือนมาเลเซีย, พม่า, อินเดีย, ลาว และประเทศอื่นๆ ซึ่งมีนัยสำคัญคือ ทำให้ชนชั้นผู้ปกครอง (Ruling Class) เดิมไม่ได้ถูกกวาดตักไปจากเวทีประวัติศาสตร์ แล้วประการสำคัญกลายเป็น ความร่วมมือระหว่าง Ruling Class กับอังกฤษที่จะไปเอาชนะปราบปรามรัฐอื่นๆ เช่น ทางเหนือ ตะวันออกเฉียงเหนือ และทางใต้ เป็นต้น

ประการที่ 2. ลักษณะที่ชนชาติและรัฐเล็กๆ อื่นๆ ถูกรวมเข้ามาภายใต้ธงปีกของรัฐแบบ “กรุงเทพฯ” เราสามารถอธิบายถึงการสร้าง “อัสริยลิตีของกรุงเทพฯ” (Bangkok Hegemony) ต่อรัฐอื่นๆ ซึ่งมีผลทำให้กรุงเทพฯ โตอย่างที่เป็นอยู่นี้ แต่ขณะนั้นกระบวนการดังกล่าวกำลังหมดลงแล้วหรือไม่

เราจึงได้ยืมการพูดถึงการพัฒนาชนบทแบบใช้เมืองหลักในภาคต่างๆ เป็นศูนย์กลาง เพราะเรื่องเหล่านี้หากพูดเมื่อ 70 ปีก่อนอาจโดนตัดหัวไปแล้ว การประเมินข้อเสนอที่คน สถาปนา เศรษฐกิจฯ คิดขึ้นมา นั้น จะนำไปสู่การมองถึงว่าเงื่อนไขความขัดแย้งที่มันดำรงอยู่แต่เดิมนั้น มันคลี่คลายไปในรูปใด

ประการที่ 3. การตกเถียงต่อการใช้ทฤษฎีมาอธิบายลักษณะของรัฐไทยในทฤษฎีแบบเก่าตั้งแต่เลนินเป็นต้นมา จะมองว่ารัฐนั้นขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ทางชนชั้น และเป็นเครื่องมือของชนชั้นที่คุมอำนาจ เช่น รัฐเป็นเครื่องมือของชนชั้นปกครอง รัฐเป็นคณะกรรมการบริหารของพวกเขาชนชั้นนายทุน หรืออื่นๆ โดยรวมจะขึ้นอยู่กับความสัมพันธ์ที่รัฐต้อง ขึ้นต่อชนชั้น แต่ในปัจจุบันการมองปัญหาเรื่อง รัฐ จะต้องมองที่ความสัมพันธ์ในเชิงแบบวิถีการผลิตไม่ใช่เพียงแค่เรื่องชนชั้นอย่างเดียว กิจกรรมที่รัฐกระทำเช่น การสร้างไปรษณีย์ รถไฟ ถนน สิ่งเหล่านี้เป็นการลงทุนให้กับราชการทุนนิยมที่ยิ่งใหญ่มาก เอื้อต่อชนชั้นนายทุนในฐานะที่รองรับปัจจัยการผลิตที่นายทุนมีอยู่เอื้ออำนวยต่อการเพิ่มผลผลิต

ประการที่ 4. การมองเรื่องช่วงต่อของระยะผ่านของเศรษฐกิจ โดยเฉพาะรัฐในช่วงสังคมนิยมผ่านการมองถึงรัฐไทยในบริบทดังกล่าวว่าเป็นอย่างไร รวมทั้งกรอบการมองเรื่องการเป็นทุนนิยมแบบรอบนอกแบบเมืองบิรารของรัฐไทย ประเด็นการตกเถียงระหว่าง N.Poulantzas กับ R.Miliband ในเรื่องว่าเป็นรัฐทุนนิยม (Capital State) หรือว่าเป็นรัฐในสังคมนิยม (State in Capitalist Society) ซึ่งเราต้องมองฐานะของรัฐไทยในฐานะที่มีมันอยู่ในระบบที่เป็นทุนนิยมบิราร (ซึ่งไม่ว่าเราจะเห็นด้วยกับทฤษฎี Dependency หรือ ไม่ก็ตาม ก็ต้องนับประเด็นนี้รวมไปด้วย)

นอกจากนั้นยังมีประเด็นหนึ่งที่ต้องมองเรื่องรัฐของไทย กล่าวคือเราต้องมองรัฐไทยภายใต้เงื่อนไขการดำรงอยู่ของรัฐอื่นๆ ใดๆ เช่น รัฐพม่า รัฐเชียงใหม่ ฯลฯ และเราต้องมองการดำรงอยู่ของรัฐที่มีผลต่อ

ประชาสังคมนั้น เราต้องมองถึงความสัมพันธ์ของการดำรงอยู่ที่มิบังจายอื่น ๆ เป็นสื่อประสานระหว่างรัฐกับเศรษฐกิจ สังคม หรือ กับประชาสังคม เป็นต้น เราต้องมองถึงขอบเขตเหล่านี้เพื่อให้มีการมองเรื่องอิสระโดยสัมพันธ์ของรัฐมีน้ำหนักขึ้นชัดเจนขึ้นมากกว่าการจับประเด็นเพียงแค่ตัวบุคคล

ซึ่งถึงที่สุดแล้วก็คือการกลับไปหาข้อเท็จจริงที่เป็นรูปธรรมายืนยันถึงความขัดแย้งชั้นมูลฐานที่ดำรงอยู่ของสังคมไทย เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจเรื่องรัฐที่แท้จริง

กนกศักดิ์ แก้วเทพ.

ประเด็นที่ อ.ไชยันต์ เสนอในประเด็นเรื่องกำเนิดของรัฐไทยนั้นสำคัญต่อบทความของผู้เสนอทั้งคู่นื่องจากการมองเรื่องรัฐนี้ คำถามแรกที่เราต้องถามก็คือ รัฐคืออะไร เรามองมันอย่างไร และสิ่งที่เรามองนั้นเราจะใช้วิธีการมองแบบไหนได้บ้าง วิธีการมองแต่ละแบบมีข้อดี ข้อไม่ดีแตกต่างกันอย่างไร จนถึงในกรณีของรัฐไทยเราจะใช้วิธีการมองแบบไหนบ้าง มีประเด็นสำคัญประการหนึ่งที่มีการหยิบขึ้นมาคือ การมองเรื่อง รัฐไทยในท่ามกลางการดำรงอยู่ของรัฐอื่น ๆ เพราะการพิจารณารัฐสมัยใหม่รวมทั้งรัฐไทยนั้นประเด็นที่สำคัญก่อนหน้าเรื่องคือ "บทบาทหลายด้านของรัฐ" จากนั้นจึงมาสู่เรื่อง อิสระโดยสัมพันธ์ของรัฐและเราอาจตัดความแตกต่างระหว่างรัฐสมัยใหม่ (Modern State) กับรัฐอื่น ๆ ว่าทำหน้าที่อย่างไรบ้าง ปัญหาที่เรามีก็คือ ความชัดเจนต่อการแยกแยะระหว่างบทบาทและการทำหน้าที่ของรัฐกับ รูปแบบของคนที่เบื่องคือ ธิปไตยของรัฐในขณะนั้น ซึ่งหากเราจะวิเคราะห์รัฐสมัยใหม่เราอาจต้องมองถึงบริบททางสังคมที่ดำรงอยู่ในประวัติศาสตร์เป็นเกณฑ์สำคัญ

ลิขิต อุคมภักติ.

เจตนารมณ์ของบทความทั้ง 2 ฝ่ายนี้มาจาก ความพยายามในการตอบปัญหาเชิงรูปธรรมที่เกิดขึ้น นั่นคือความขัดแย้งทางการเมืองที่เกิดขึ้น และเราจะใช้กรอบวิธีคิดอะไรไปอธิบาย ซึ่งเป็นประเด็นสำคัญยิ่งกว่าการถกเถียงในเชิงตรรกทางทฤษฎีนำไปสู่การมองนัยทางการเมืองและเสนอข้อเสนอดังกล่าวทางการเมืองที่จะมีออกมา และทั้งคู่ต่างก็เน้นตรงประเด็นนี้ มีข้อเสนอที่อาจเหมือนกันหรือต่างกันตรงประเด็นนี้ แต่ปัญหาที่คือการเชื่อมโยงระหว่างตรรกทางทฤษฎีกับการกำหนดท่าทีทางการเมือง ซึ่งดูเหมือนไม่ค่อยเชื่อมโยงกัน แต่ความจริงมีความเชื่อมโยงกันอย่างใกล้ชิด ในทัศนะของผม บทความทั้งคู่อาจจะดูไม่ต่างกัน ในแง่การวิเคราะห์เชิงยุทธศาสตร์ ยุทธวิธี แต่ต่างกันแง่รายละเอียดและการให้น้ำหนัก และประการสำคัญที่ต่างกันมากก็คือในเรื่องการกำหนดท่าทีทางการเมืองของแต่ละฝ่าย

กนกศักดิ์ แก้วเทพ.

อยากเสนอแนวทางการศึกษาในประเด็นดังกล่าวโดยเริ่มต้นจากข้อสรุปของแต่ละฝ่าย แล้วพิจารณาว่ามีความแตกต่างกันอย่างไร แล้วกลับไปดูในแง่บรรทัดวิธีเป็นประเด็นที่ 2 ส่วนเรื่องการก่อรูปของรัฐในประวัติศาสตร์ของรัฐไทยนั้น อาจจะมีพูดบ้างแต่ไม่ใช่เป็นประเด็นสำคัญที่เราจะคุยกัน เพราะบทความทั้งสองที่เขียน

ขึ้นมาขึ้น เขียนขึ้นมาในช่วงหนึ่งของประวัติศาสตร์เพื่อนำเสนอแนวทางในช่วงนั้น ซึ่งเป็นสิ่งที่เรานำพิจารณา ก่อนแล้วจึงไปดูมรรควิธีที่เข้าร่วมทั้งแนวการพิจารณาอื่น ๆ ที่ได้มีผู้นำเสนอมา

ลิขิต อุดมภักดี.

ถ้าจะวิจารณ์บทความของผู้เขียน “รัฐ: สิ่งปฏิรูปทางประวัติศาสตร์” ก็ขอเริ่มจากเจตนาารมณ์ของบทความดังกล่าวอยู่ที่ข้อสรุปเล็กๆที่มีต่อแนวทางการเมืองในช่วงขณะนั้นว่าควรจะประสานทหารหรือนายทุน แล้วจากประเด็นดังกล่าวจึงกลับไปมองที่มรรควิธีภายหลัง จริงๆแล้วถ้าพิจารณาจะเห็นว่า บทความทั้ง 2 ชิ้น (รัฐ: สิ่งปฏิรูปทางประวัติศาสตร์, อีกครั้ง) ยืนอยู่บนลัทธิมาร์กซ์แบบ ออร์โธดอกซ์ ซึ่งถ้าพูดด้าน Concept เล็ก ๆ แล้ว ก็มีส่วนจริงอยู่บ้าง ในแง่ที่บทความนี้มันยืนอยู่บนเงื่อนไขทางเศรษฐกิจแล้ว จึงเอาวัฒนธรรม, การเมืองและกระบวนการคิดมาใส่เพิ่มเติม แต่ประเด็นที่บทความนี้ได้เสนอออกมาคือการผลิตซ้ำทางวัตถุของสังคมไทย (Material Reproduction) โดยเสนอวงจรการผลิตและการสมทบทุนโดยเกี่ยวข้องกับระบบทุนนิยมโลกในบางส่วน แต่สิ่งที่ขาดไปคือ การผลิตซ้ำทางอุดมการณ์หรือในเชิงอารมณ์ความรู้สึก เช่น การเกิดอุดมการณ์ชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ดังนั้นเส้นของบทความทั้ง 2 เรื่องนี้จึงออกมาเป็นเชิงถึงที่สุดแล้วเป็นเศรษฐกิจกำหนดค่อนข้างมาก

ประการที่สอง บทบาทของรัฐที่มีความเป็นอิสระโดยสัมพัทธ์ เมื่อโครงสร้างทางชนชั้นมันซับซ้อนขึ้นทำให้สายโยงระหว่างรัฐกับชนชั้นอาจไม่ใช่เส้นตรง บทความชุดนี้ให้คำนิยามและคำอธิบายถึงประเด็นดังกล่าวจากกระบวนการผลิตซ้ำทางเศรษฐกิจ โดยมองว่ากระบวนการผลิตซ้ำทางวัตถุของรัฐมันยืนอยู่บนการผลิตซ้ำทางวัตถุของทุนนิยมอยู่ที่การไหลออกมาของมูลค่าส่วนเกินที่ผลิตขึ้นในกระบวนการของทุนนิยมที่ส่วนหนึ่งไหลออกมาเหลือส่วนเกินของรัฐ แต่กระบวนการผลิตซ้ำของรัฐไม่ใช่แค่นี้แต่มีกระบวนการผลิตซ้ำทางอุดมการณ์ทางด้านตัวบุคคล สิ่งเหล่านี้ต้องวิเคราะห์ออกมาเป็นรูปธรรม ซึ่งจากประเด็นนี้ทำให้ผมมีข้อแย้งกับบทความของคุณเอกม ชาญกุล บางส่วนคือ สิ่งที่คุณเอกมเน้นจะเป็นที่ลักษณะอัตวิสัยของกลุ่มคนที่เรียกว่า กลุ่มชนชั้นนำทางการเมือง (Political elite) เน้นไปที่การกรองความคิดทางอุดมการณ์ของชนชั้นนำทางการเมืองที่อยู่ในรัฐตามกระบวนการตัดสินใจและอิทธิพลของชนชั้นต่างๆที่มีผลต่อการตัดสินใจของอัตวิสัยของชนชั้นนำทางการเมืองภายในรัฐนั่นเอง แต่ไม่ได้มองว่ากระบวนการของรัฐนั้นเป็นกระบวนการที่ผลิตซ้ำในตัวของมันเองอย่างเป็นภาวะวิสัยเช่นกัน

ประการที่สาม กรอบทฤษฎีเรื่องชนชั้น ซึ่งในบทความนี้ได้มีการกำหนดออกมาในรูป 3 เสา คือ อันแรกคือกลุ่มขุนนางซึ่งคุมรัฐอยู่ อันที่สองคือพวกทุนใหญ่ พวกพรรคการเมืองที่อยู่นอกรัฐ อันที่สามคือพวกใช้แรงงานซึ่งรวมทั้งกรรมกรชาวนา แต่ว่าในกรอบคิดเรื่องชนชั้นยังขาดความละเอียดอ่อน และยังมีความคลุมเครือในเรื่องกรอบทฤษฎีอยู่มาก โดยเฉพาะในประเด็นเรื่อง ความแตกต่างระหว่างทุนขุนนางกับนายทุนใหญ่ที่อยู่นอกรัฐเพราะการอธิบายในบทความนี้เสนอเพียงแง่ความสัมพันธ์ที่มีต่อรัฐว่า ทุนขุนนางอยู่ในรัฐ ทุนใหญ่อยู่นอกรัฐหรือเติบโตนอกรัฐ แต่ว่ายังไม่ได้เจาะลึกลงไปถึงกระบวนการแห่งการสะสมทุนของ 2 ส่วนนี้ว่าต่างกันอย่างไรและอีกปัญหาหนึ่งคือกรอบคิดเรื่องทุนขุนนางว่า ยังมีความคลุมเครืออยู่ เพราะทุนขุนนางในบทความนี้รวมเอาเจ้าหน้าที่รัฐเข้าไปด้วยส่วนหนึ่ง และอีกส่วนหนึ่งระดับขุนศึก ขุนนาง ก็คือ ข้าราชการพลเรือนระดับ

สูง ซึ่งมีปัญหาว่าจริง ๆ แล้วคนเหล่านี้นับเป็นชนชั้นใดหรือไม่ในบทความของคุณอาคมในเรื่องนี้เองก็ค่อนข้างเป็นแบบสังคมวิทยาแบบอเมริกาที่มองว่า กรอบคิดเรื่องอำนาจเศรษฐกิจเป็นที่มาของอำนาจทางการเมืองอธิบายได้ไม่เพียงพอจึงเสนอกลุ่มแบบ กลุ่มสถานภาพ (Status Group) มีการแบ่งเป็นชนชั้นนำ Elite ที่กุมอำนาจ เป็นต้น

กล่าวโดยรวมก็คือปัญหาเรื่องนายทุนขุนนางยังต้องมีการอธิบายอีกมาก ปัญหาประการต่อมาคือเรื่องชนชั้นนายทุนใหญ่ก็ยังไม่ได้มีการแยกแยะวิเคราะห์ถึง ไม่มีการวิพากษ์ต่อลักษณะโครงสร้างของชนชั้นนายทุนที่อยู่นอกักรรัฐว่าเป็นเช่นไร แตกต่างจากภายในรัฐอย่างไร ในแง่ข้อมูลค่อนายทุนไทยเองก็มีอยู่บ้างในเรื่องการแยกแยะจัดประเภท อธิบายการเติบโตของแต่ละแบบ อาศัยระบบอุปถัมภ์หรือไม่ เกี่ยวพันกับการเมืองแบบไหน ผ่านตัวบุคคลที่มีอำนาจทางการเมือง หรือลงมาเล่นเองในบทบาทพรรคการเมือง สิ่งต่างๆ เหล่านี้ปัจจุบันเป็นอย่างไร และนับการประเมินกลุ่มใหญ่ 2 ประเภทที่มีบทบาท ซึ่งอาจมีผลตรวจสอบต่อการสรุปประเมินความสัมพันธ์ระหว่างนายทุนกับนายทหารใหม่ว่าขัดแย้งจริงหรือ แค่ไหนและกลุ่มไหน รวมทั้งพัฒนาการเศรษฐกิจไทยในยุคปัจจุบันที่มีความขัดแย้งภายในของโครงสร้างเศรษฐกิจเอง ระหว่างการเติบโตทางเศรษฐกิจกับการรักษาสถานภาพของตัวเอง ระบบเอง ต้องโยงถึงเนื้อในของการผลิตแบบทุนนิยมมากกว่าเป็นการวิเคราะห์ในเชิงโครงสร้างและปรากฏการณ์เท่านั้น ซึ่งจริง ๆ แล้ววิกฤติทางเศรษฐกิจอยู่ที่ภายในกฎของทุนนิยมเองการมองเศรษฐกิจแบบเป็นช่วงคลื่น เพียงแล้วพุดจากความสำเร็จแบบกระบวนการและกฎภายในของทุนนิยมนั้นต้องมองปัจจัยอื่นเพิ่มด้วยคือ การแทรกแซงของรัฐในภาคเศรษฐกิจระดับสูง ทำให้การแสดงออกของวิกฤติการณ์เปลี่ยนแปลงไป

ประเด็นต่อมาเรื่องการทำหน้าที่ทางการเมือง บทความของผู้เสนอทั้งคู่ว่าจะต่างกัน ในส่วนของคุณอาคมจะมองเรื่องปรัชญา หยิบยกเรื่องความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับธรรมชาติ และกิจกรรมของมนุษย์มาอธิบาย ซึ่งอาจต่างกันในเรื่องการมองเรื่องความแปลกแยกของมนุษย์โดยมองว่า ที่มารักษาเสนอไว้เน้นความเน้นที่งานเรื่อง Capital มากกว่างาน 1844 และการมองเรื่องโลกจักรวรรดินิยม (World Imperialism) เป็นต้น กล่าวโดยรวมก็คือ คุณอาคมเสนอว่าการมองเรื่องรัฐกับประชาสังคมที่ต้งขึ้นมาแล้วขัดแย้งกัน โดยที่รัฐมีตรรกะภายในของตัวเองคือการรักษาดินไว้ให้มากที่สุด ส่วนประชาสังคมก็มีตรรกะของตัวเองคือการพยายามให้รัฐบาลอยู่ในกำมือแต่ก็มีปัญหาเรื่องการจับกลุ่มกันว่าใครคือรัฐ หมายถึงกลุ่มทหารเผด็จการขวาจัดหรือซึ่งแคบ ขณะที่ประชาสังคมกว้างเต็มไปหมด ขณะที่อีกส่วนมองส่วนประกอบรัฐไว้ 2 ส่วนคือ หนึ่งกลไกรัฐเดิมคือกลไกการใช้จ่ายคลังรุนแรง แบ่งเป็น 3 ขาเหยงคือ ระบบราชการ กองทัพและตำรวจเป็นขาที่ยังที่หนึ่งขาที่สองและสามคือ ศาลยุติธรรมและกฎหมายโดยมียอดสุดคือสถาบันดั้งเดิม (ในทัศนะผมสถาบันดั้งเดิม กับศักดิ์นาซ้อนกันอยู่แต่ไม่ใช่สิ่งเดียวกัน ตัวสถาบันเป็นส่วนหนึ่งของกลไกของรัฐเดิม ส่วนที่สองคือ กลไกรัฐสภา ซึ่งมาจากรัฐ, เดิมถูกปกครองด้วยทุนขุนนาง) ดังนั้นในทัศนะผมรัฐธรรมนุญ ประชาธิปไตย เป็นส่วนหนึ่งที่แยกออกมาจากรัฐไม่ได้มาจากประชาสังคม และถูกรัฐใช้เป็นฝ่ายรุกต่อประชาสังคม ดังนั้นการประเมินภาพทางการเมืองจึงต่างไป ขณะที่คุณอาคมมองว่าฝ่ายรัฐหรือทหารเผด็จการเป็นฝ่ายตั้งรับ ของผมมองการก้าวข้ามหลัง

รุกต่อประชาชน อาวุธที่ใช้คือรัฐสภานั้นเอง ปมของการแก้ปัญหาในปัจจุบันคือ การเปลี่ยนสถาบันอนุรักษ์หรือกลุ่มอนุรักษ์ซึ่งเป็นตัวแทนของกลุ่มนายทุน ชุนนางซึ่งเป็นชนชั้นปกครองและเป็นผู้กุมรัฐ อำนาจ ดังนั้นผมจึงแย้งประเด็นเรื่องอิสระโดยสัมพัทธ์ของรัฐและประชาสังคมว่าไม่ได้เท่ากับระบบราชการและรัฐสภาไม่ใช่แค่ทหารกับนายทุน การปฏิวัติประชาธิปไตยไม่ใช่แค่การปฏิรูประบอบราชการ

ประเด็นสุดท้าย เรื่องพัฒนาการของศักยภาพทางประวัติศาสตร์ของชนชั้นกรรมาชีพ ในบทความของคุณอาจไม่ได้ให้ที่ยืนของผู้ใช้แรงงานเอาไว้ว่าจะต้องทำอะไร มีศักยภาพแค่ไหนในการแก้ปัญหาเชิงอำนาจและเชิงเศรษฐกิจไทยปัจจุบัน ได้มีการพูดถึงการเปลี่ยนศูนย์กลางอำนาจจากชนชั้นหนึ่งไปสู่อีกชนชั้นหนึ่ง มีแค่พูดถึงการรักษาอิสรียลิตีของเขาในประชาสังคมเอาไว้ป้องกันกรกลับมาควบคุมจากระบบราชการ สร้างปัญหาชนชั้นหรือสภาพของชนชั้นคนงานไปครองความเป็นใหญ่ในประชาสังคม แต่ไม่ได้พูดถึงการปฏิวัตินั้นอำนาจจะถูกเปลี่ยนผ่านมาสู่ผู้ใช้แรงงานได้อย่างไร ซึ่งเป็นปัญหาเชิงอำนาจที่สำคัญเพราะมันจะนำไปสู่การมีท่าทีทางการเมืองที่แจ่มชัด มีความเคร่งครัดทางทฤษฎี ไม่ใช่แค่เรียกร้องทางอารมณ์แต่ไม่เรียกร้องทฤษฎี

อาจม ชุนนาง.

จุดเริ่มต้นของปริบททางการเมืองการคิดมีที่มาจาก 2 แหล่งคือ การค้นพบว่าทฤษฎีแบบOrthodox Marxism ไม่พอที่จะอธิบายรัฐไทยและได้อิทธิพลจากรัฐศาสตร์กระแสหลักในเรื่อง Bureaucratic-Polity ของ F.Riggs เห็นบทบาทของภาคเอกชนที่มีบทบาทมากขึ้นในการเมืองไทย ประการสำคัญวิกฤตการณ์การแก้รัฐธรรมนูญปลายปี 2525-ต้นปี 2526 ในสภาพที่ว่า ฝ่ายก้าวหน้าฝ่ายแพ้ไม่มีกำลังทางการเมือง ไม่มีองค์นำและไม่มีการจัดตั้งในการที่จะเข้าไปเล่นการเมืองได้อย่างมีพลัง ในเวทีการเมืองมีเพียงทหารกับนายทุนซึ่งแสดงออกทางพรรคการเมือง ทางเลือกของฝ่ายก้าวหน้าดูเหมือนว่าจะต้องผูกพันเข้ากับพรรคการเมืองนายทุน พูดังฝ่ายประชาธิปไตยก่อนสังคมนิยมพับเก็บเอาไว้ทีหลัง ด้วยทหารสาย 66/23 ก็มีข้อเสนอว่าทหารไม่จำเป็นต้องเป็นของนายทุน ทหารเป็นตัวแทนของกรรมกร เป็นตัวแทนของประชาชนก็ได้ ถ้าคุณต้องการจะคัดค้านผูกขาดเข้ามาพร้อมกับเราสิ สมัครสมานกับพวกเราแล้วต่อสู้กับพวกขุนผูกขาดจากบริษัททางการเมือง ทำให้มีการพยายามที่เชื่อมโยงระหว่างรัฐศาสตร์มาร์กซิสต์ไทยกับรัฐศาสตร์กระแสหลัก ถ้าจุดอ่อนของรัฐศาสตร์มาร์กซิสต์ไทยคือการละเลยปัญหาะบบราชการเห็นแค่เรื่องชนชั้น เห็นแค่เรื่องเศรษฐกิจอย่างเดียวแล้ว ทางออกก็คือการต้องตั้งกรอบคิดเรื่องBureaucratic Polityให้สัมพันธ์กับแบบวิธีการผลิตและชนชั้นในเชิงโครงสร้าง ให้เห็นความสำคัญของกลไกรัฐระบบราชการกับแบบวิธีการผลิตทุนนิยมและตัวชนชั้นนายทุนในระดับของโครงสร้าง ความพยายามของผมคือ ด้านหนึ่งก็แก้ไขข้ออ่อนของพวกทฤษฎีรัฐศาสตร์กระแสหลักในเมืองไทยที่เห็นแค่การเคลื่อนไหวของระบบราชการและภาคเอกชน อีกเรื่องก็พยายามจะแก้ไขทฤษฎีรัฐศาสตร์มาร์กซิสต์ในการเข้าใจการเมืองไทยให้มองถึงความสำคัญของระบบราชการ กลไกรัฐเห็นประเด็นนี้ในแง่ทฤษฎี

ในแง่ของปฏิบัติการทางการเมืองก็คือ เสนอทาง 3 ที่ไม่ต้องสามัคคีทหารเพื่อคัดค้านนายทุน แล้วไม่ต้องสามัคคีนายทุนเพื่อคัดค้านเผด็จการ จึงมีบทความทฤษฎีรัฐมาร์กซิสต์ในสังคมไทยใน 25 ปีออกมาเพื่อทำความเข้าใจปรากฏการณ์ แล้วมีปฏิบัติการทางการเมืองที่มีศักยภาพที่เป็นอิสระเป็นตัวของตัวเอง สำหรับฝ่าย

ก้าวหน้าและขบวนการประชาชนไทยได้ข้อเสนออีกคือว่า ต้องมองเห็นความสัมพันธ์ในเชิงโครงสร้างระหว่าง กลไกรัฐระบบราชการ ในที่นี้คือทหารกับชนชั้นนายทุนไม่ใช่เพียงเห็นลอยๆ เป็นเพียงแค่ตัวบุคคลในแง่ยุทธศาสตร์ เราคัดค้านทั้งคู่ ไม่เพียงแต่ไม่เอาเผด็จการทหาร เราไม่เอาระบอบทุนนิยมและระบบการเมืองประชาธิปไตยรัฐสภาของมันด้วย แต่ในแง่юнไขปัจจุบันในวิกฤติต่อหน้าทหารกำลังคุกคาม ในแง่ยุทธวิธีแล้วเราต้องร่วมมือกับ พลังการเมืองที่ค้านกระแสนี้ด้วยความเข้าใจและเป็นความจำเป็นต้องสะสางทฤษฎีรัฐมาร์กซิสเพื่อให้เห็นบริบท ของการเกิดมาของบทความอันนี้ก่อนปรับโมเดลการเข้าใจการเมืองไทยเสียใหม่ จากการเข้าใจการเมืองไทย แบบรัฐข้าราชการบวภาคเอกชนของอาจารย์ลิขิตและของอาจารย์เสนห์แล้วปรับมันเสียใหม่ เพื่อที่จะมีปฏิบัติการทางการเมืองที่เป็นอิสระและเป็นตัวของตัวเองได้ มันไม่ใช่งานวิจัยที่มีการค้นคว้าข้อมูลอย่างละเอียดลอบ เป็นเพียงการพยายามร้อยคำอธิบายและแนวการศึกษาเรื่องการเมืองไทยแต่ก่อนมาแล้วทำให้เป็นมาร์กซิส แล้วมาด่าว่าในแง่ปฏิบัติการทางการเมืองเราจะทำอย่างไร จากนั้นไปดูงานของกรั่มสกี เรื่องประชาสังคมน งานของมาร์กซ์ในวัยหนุ่มและงานของจอห์น อูรี (John Urry) ทำให้มีการพยายามก่อรูปการเสนอปัญหาใหม่ อีกครั้งหนึ่งในแง่ยุทธศาสตร์ว่าปัญหาของการเมืองไทยไม่ใช่เป็นปัญหาแต่เพียงความขัดแย้งระหว่างชนชั้นเท่านั้น แต่เป็นปัญหาของ **รัฐกับสิ่งที่อยู่นอกรัฐ** ในความหมาย "ประชาสังคม" ด้วย ติความมันให้กว้างพอที่จะรวมเอาการต่อสู้ทางชนชั้นเข้ามาอยู่เป็นส่วนหนึ่งของประชาสังคมด้วย ในบทความชิ้นที่ 2 คำวิจารณ์ของคุณลิขิตที่ บอกว่า ในบทความชิ้นที่ 2 เนื่องจากตัวละครที่เล่นมันมีกลไกรัฐระบบราชการกับประชาสังคมทำให้มัน ลด ความแหลมคมของการต่อสู้ทางชนชั้นลงไปเป็นคำวิจารณ์ที่มีน้ำหนัก มีพื้นฐานและสมควรแก่การที่จะต้องยอมรับ และแก้ไข แต่ไม่ใช่การต่อสู้ทางชนชั้น ไม่มีความพยายามของชนชั้นกรรมาชีพที่จะเข้ามายึดครอง การปฏิวัติ ประชาธิปไตยและไม่ใช่การผลักดันนายทุนเข้าสู่อำนาจรัฐ แล้วทำให้รัฐเป็นเครื่องมือที่ถูกควบคุมโดยนายทุนที่กุม อิสริยสิทธิ์อยู่ในประชาสังคม แต่การแก้ปัญหาก็แท้จริงและนำพาไปสู่ชัยชนะของการต่อสู้ทางชนชั้นของชนชั้น กรรมาชีพก็คือการสร้างกลุ่มปัญญาชนสังคมนิยมขึ้นในเมืองไทยที่จะทำหน้าที่เป็นสมองและหัวใจของชนชั้น กรรมากร

ในแง่ยุทธศาสตร์คำว่าเชิงซ้อนจึงไม่เพียงแต่บอกว่ายังต้องคัดค้านทหารเท่านั้น แต่ยังพยายามที่จะ พุดว่าเราจะต้องสู้กับชนชั้นนายทุนในขอบเขตของประชาสังคมเพื่อช่วงชิงอิสรียสิทธิ์ของชนชั้นกรรมาชีพมาด้วย ดังนั้นหากคำว่ายุทธศาสตร์เชิงซ้อนหมายถึงการเข้าแถวตามหลังนายทุนแล้วผลักดันนายทุนไปสู่อำนาจรัฐได้ก็ต้อง วิพากษ์มัน ถ้าจะสรุปคร่าวๆ ในแง่ปรัชญา ผมยกเลิกการแบ่ง Subject, Object ซึ่งถอดมาเป็นวัตถุกับจิต การแบ่งระหว่างทฤษฎีกับปฏิบัติโดยนิยามรวมว่าทั้งคู่เป็นวัตถุภาวะทางสังคม (Social Materiality) ใน ความหมายของปฏิบัติการของมนุษย์ (Human Praxis ของ Human Activity) เป็นการเสนอให้ถกเถียง ฐานคิดใหม่ยืนอยู่บนวัตถุภาวะในความหมายใหม่ของมนุษย์ ที่ซึ่งทฤษฎีก็คือ การปฏิบัติทาง Mental และการ ปฏิบัติทาง Material ก็หมายถึงการปฏิบัติที่ปะทะกับเหล่าวัตถุภายนอก ถ้าจะบอกว่าเป็นวัตถุนิยมตรงไหน อยู่ที่การทำกำหนดการคิดและวัตถุที่เป็น "วัตถุเชิงกายภาพ" (Physical Object) จะเป็นตัวกำหนดวิธีคิด ในแง่มรรควิธี ผมไม่เห็นด้วยกับการเริ่มต้นจากว่าจะอธิบายอะไรก็ต้องวิงวาทเศรษฐกิจ อุดมการณ์บ้างอันมา จากการปฏิบัติการทางการเมือง ซึ่งก็มีความเป็นวัตถุไม่น้อยไปกว่ากัน การปฏิบัติการทางอุดมการณ์ วัฒนธรรม ซึ่งก็มีความเป็นวัตถุไม่น้อยไปกว่ากันข้อเสนอของผมคือยกเลิกตรงนี้ทั้งคู่ แล้วส่วนที่ว่าเศรษฐกิจจะกำ-

หนดหรือไม่ ตั้งเป็นสมมุติฐานแล้วพิสูจน์กันดีกว่า อย่าให้ต้องศึกษาทุกอย่างโดยเริ่มต้นจากวงกลับไปที่เศรษฐกิจอีกเลย แต่ทั้งหมดนี้ความละเมียดละไมหรือความพิลึกพิลลาคารของทฤษฎีทั้งหมดมันไม่มีความหมาย เพราะมันตอบใจทยัแบบไทยๆ และตอบใจทยัของมนุษย์ไม่ได้ ผมคิดว่าหน้าที่ของมนุษย์คนหนึ่งหรือมาร์ชิสต์คนหนึ่ง มาร์ชิสต์มาทีหลังนะ คุณเป็นมนุษย์ก่อนที่จะคุณจะเป็นมาร์ชิสต์ คือการพยายามจะคิดค้นในทางทฤษฎีที่จะตอบปัญหาเหล่านั้นและนำไปสู่การปฏิบัติที่จะข้ามพ้นปัญหาเหล่านั้นได้ ทฤษฎีโดยตัวมันเองแล้วเป็นคุณค่าหรือเปล่า ผมว่าไม่ แต่การที่จะตอบปัญหาของมนุษย์ในบริบทของสังคมไทย ซึ่งเราก็มีชีวิตอยู่ทุกวันนี้ต่างหากที่เป็นคุณค่าที่นักทฤษฎีทั้งหลายน่าจะยึดถือให้ชีวิตให้ลมหายใจ ไม่อย่างนั้นเราจะคกอยู่ในวังวนไม่รู้จักจบว่า จะต้องอ่านไปถึงไหน ต้องอ่านย้อนกลับไปเรื่อยๆ จนถึง อาคัมและอิวาหรือไม่ ซึ่งบางคนอาจเห็นเป็นหนทางเลือก แต่ผมไม่เลือกไม่ได้แปลว่าผมไม่เห็นว่าการทฤษฎีทั้งหลายมีปริศนา มีความลึกลับ มีปัญหา มีความขัดแย้ง แต่เห็นว่าทางเลือกของคนเรานี้ต่างกัน ไม่จำเป็นต้องเป็นทางเดียว บางท่านอาจจะเลือกเดินไปหา เฮเกล ผมเดินขึ้นาลงา ระหว่างสนามหลวงกับหอสมุดกลาง และผมว่านั่นเป็นหนทางที่เป็นมนุษย์มากกว่าหลายเท่า

ไกรศักดิ์ ชุณหวัฒน์.

เราอาจพูดไม่ได้ว่ามันเป็นฝ่ายก้าวหน้าที่คัดค้านทหารแก่รัฐธรรมนูญในสมัยนั้น เพราะคนมันหลากหลายมาก แต่ก็มีส่วน (Sector) ที่ผลักดันว่าประชาธิปไตยไม่ควรไปอิงกับพรรคการเมืองชนชั้นนายทุนมองว่าประชาธิปไตยควรจะเป็นพลังของชาวนา กรรมกร ในที่สุดแล้วที่เราเรียกว่า "สมาพันธ์ประชาธิปไตย" ที่เกิดขึ้นมาในช่วงนั้นก็สลายตัวไป แต่ประเด็นที่ผมสนใจคือเรื่องวิกฤตของระบบทุนนิยม เพียงแล้วพูดว่า เป็นธรรมชาติของระบบทุนนิยมในระยะหลัง แม้แต่ Ernest Mandel เองก็คำนึงถึงนโยบายการเงินของอเมริกา มาก โดยเฉพาะการหุ่บเหการเงินในนโยบาย "เรแกน" กล่าวคือแสดงให้เห็นว่ารัฐทุนนิยมนายทุนส่วนใหญ่ส่วนหนึ่งสามารถที่จะสร้างวิกฤตการณ์ขึ้นมาได้ แล้วก็ปรับวิกฤตการณ์มันได้ด้วยในเวลาเดียวกันและมีประเด็นที่อยากจะถามเพิ่มเติมคือ ที่พูดมานายทุนใหม่มันเพิ่มขึ้น สมัยสฤษดิ์มา ก็อยากจะถามว่าหมายถึงกลุ่มไหน ประเภทไหนทำอะไร มีเบื้องหลังอย่างไรด้วย อันนี้น่าศึกษา หมายถึงใครแล้วมันมีอุดมการณ์ซึ่งแตกต่างกับทุนเก่า ทุนเก่าคืออะไรยังไม่ค่อยแน่ใจ ข้อมูลเชิงเหตุการณ์ในประวัติศาสตร์แสดงออกถึงฐานะทางชนชั้นทางสังคมของมันในด้าน Empirical evidence

ลิขิต อุดมภักดี.

อาจเป็นเพราะบทความที่หยิบยกมาเสวนากันนั้น ค่อนข้างให้ภาพที่เป็นภาพในวงกว้างจนเกินไปต่อชนชั้นนายทุนใหญ่ที่แสดงออกมาน่าทำให้ได้ภาพว่า พวกเขาชนชั้นนายทุนที่แสดงบทบาทอยู่ในพรรคการเมืองต่าง ๆ มันเป็นตัวแทนของนายทุนใหญ่ทั้งหมด เบื้องต้นได้มาคือจะมองในเชิงปริมาณก่อนขนาดของการสะสมทุนโดยดูตัวเลขที่เปิดเผยเป็นทางการ ซึ่งอาจจะมีความลึกลับกันอยู่มากเกี่ยวกับกรอบคิดทางทฤษฎีในการอธิบายชนชั้นนายทุนใหญ่เหล่านี้ ตัวอย่างที่เป็นรูปธรรมของชนชั้นกลุ่มนี้ก็เช่น พวกนายแบงก์ 5 ตระกูลยักษ์ พวกนี้เป็นพวกทุนขุนคลัง ซึ่งมีขนาดใหญ่โตมโหฬาร ทุนประมาณ 2 หมื่นกว่าล้านบาท จาก 2 หมื่นล้านบาทลงมาถึงอีกกลุ่มหนึ่งคือกลุ่มพวกที่อยู่ตามพรรคการเมือง เช่น ตระกูล อดิเรกสาร ปิยะอูย ดันสังจา สังขทรัพย์ เตลาน เหลืองอมร

เลิศ ศิลปอาชา นันทากวีวัฒน์ เป็นทุนที่มีฐานสำคัญอยู่ที่พาณิชย์อุตสาหกรรม ไม่ใช่การเงิน ขนาดของกองทุนไม่ก็พันล้านบาท (2-3 พันล้านบาท) ในเชิงปริมาณพบว่ามีช่องว่างอย่างมหาศาลเลย เพราะฉะนั้นรู้สึกว่าคุณสมบัติที่ว่าจะยกมันทิ้ง แต่ไม่รู้ว่าจะเรียกว่าอะไร จะจัดหมวดหมู่แยกประเภทว่าเป็นทุนคลัง, ทุนใหม่ ทุนเสรี ก็ยังกลัวจะให้ภาพที่ไม่ชัดเจน เพราะถ้าดูจากการเติบโตของทุนมีด้วยกัน 2 ยุค ยุคแรกเป็นยุคก่อนสงครามโลกครั้งที่ 2 สมัย ร.4-ร.5 เป็นการเติบโตช่วงหนึ่ง ต่อไปในช่วง 1929 ช่วงที่เกิดวิกฤติเศรษฐกิจทั่วโลกมันแผ่ไปพังกันเป็นแถบๆ หายหมด ต่อจากนั้นมาช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 เป็นการโตอีกครั้งหนึ่งของมัน ในช่วงที่ทุนทางยุโรปลดอำนาจการควบคุมเศรษฐกิจไทยลงไปเยอะ เพราะมันเกิดความขัดแย้งในยุโรป จะเกิดสงครามซึ่งเป็นช่วงที่ญี่ปุ่นกำลังจะเข้ามา ช่วงนี้ทุนไทยก็โตเหมือนกัน เช่น พวกเศษไชยบูลย์ หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 มาเรื่อย ถึงสฤษดิ์ ขึ้นมาเกิดการเฟื่องขึ้นมาอีกรุ่นหนึ่ง ก็คือรุ่นที่อยู่ตามพรรคการเมือง รุ่นนี้ส่วนใหญ่เป็นส่วนที่โตมาจากยุคนี้ทั้งสิ้น เป็นกองทุนที่มีขนาดกลางลงมาหน่อยนึง ความเคยชินทางการเมืองของคนพวกนี้ก็ต่างกัน รุ่นก็ต่างกัน พวกรุ่นเก่าขึ้นไปจะเป็นพวกที่ผูกพันอยู่กับระบบราชการมาก พัวพันอยู่กับพวกทุนเก่า พวกขุนศึก พอหลัง 14 ตุลา 16 มันก็ไปหาผู้นำทางทหาร มันมีลักษณะอย่างนี้มาตลอดพวกนี้ก็กิจกรรมทางการเมืองคือทหาร ขณะที่พวกที่โตขึ้นมาในยุคหลัง พวกที่อยู่ตามพรรคการเมืองเป็นพวกที่มีพัวพันในทางประวัติศาสตร์กับพวกนี้ค่อนข้างน้อย พวกนี้มีความพัวพันในเชิงใต้โต๊ะน้อย แต่จะเล่นเกมทางการเมือง รัฐสภา พวกนี้มากกว่า แล้วพวกนี้เป็นพวกที่ปีกปฏิรูปสักหน่อย

โกรศักดิ์ ชูณหวิธ.

ในแง่อิทธิพลของเขาซึ่งเข้าไปในกลไกของรัฐมันถึงขั้นที่ว่าเข้าไปกำหนดนโยบายสำคัญๆ โดยเฉพาะในช่วงหลังๆ นี้คือนโยบายทางการเงิน การห้ามสินค้าส่งออก การออก BOI แล้วมันเกี่ยวโยงมากในการเปลี่ยนแปลงโฉมหน้าของทุนไทยในความสัมพันธ์ของมันกับรัฐ กรณีที่พรรคการเมืองที่เป็นตัวปฏิบัติการส่วนหนึ่งที่สนองผลประโยชน์ของทุนในกลไกรัฐ รมต.พาณิชย์ซัดที่สุด อธิบดีปลานเลยเดี่ยว โดนย้าย เดี่ยวโดนสอบสวน เพราะไปขัดกับ รมต.หรือขัดกับนโยบาย ตรงนี้มาสะท้อนเหตุของยุคคุณอากุมอยู่ระดับหนึ่งก็คือ Bureaucratic Polity เดิมที่ข้าราชการมี Autonomy ระดับหนึ่ง โคนกระเทือนยกเว้นกระทรวงกลาโหมไม่มีใครแตะหรือ

อากุม ชนางกูร.

เราต้องยอมรับว่าตัวระบบราชการเองในเรื่องอิสระโดยสัมพันธ์ (Autonomy) ของรัฐนั้นลดลง การอาศัยกลไกของกรอบ ที่ปรึกษา ครม. ในการที่จะกำหนดนโยบายของรัฐต่อเศรษฐกิจเป็นต้น การเติบโตมากขึ้นเรื่อยๆ ของกลุ่มตัวชนชั้นนำทุนที่จะเข้ามามีอำนาจนำเพิ่มมากขึ้นในการควบคุมกลไกรัฐและระบบราชการได้ไปในทิศทางที่ตัวเองเสนอ แต่ตัวระบบราชการเองก็ไม่ยอมง่ายๆ เราต้องพิจารณาตัวระบบราชการและกลไกรัฐในตัวมันเองพอสมควร ข้อเสนอปัจจุบันก็คือ มองว่า "ประชาสังคม" เริ่มปรากฏตัวคนชัดเจนขึ้นโดยมีชนชั้นนำทุนเป็นผู้เข้ามามีอำนาจนำและพยายามไปลดความเป็นอิสระของรัฐ และกลไกรัฐให้ขึ้นต่อประชาสังคมในรูปแบบของนโยบาย

สุวินัย ภรณวลัย.

ถ้ายกตัวอย่างกรณีญี่ปุ่นว่ารัฐอยู่ภายใต้การควบคุมจากประชาสังคม โดยดูจากการสามารถควบคุมฝ่ายทหารได้ แต่ถ้าจะถือว่าอิสระโดยสัมพันธ์ของรัฐลดลงนั้นยังไม่ได้ แม้จะต่อให้ระบบราชการไทยเป็นแบบเมืองญี่ปุ่น โดยรัฐรับใช้นโยบายเศรษฐกิจโดยผ่านนโยบายส่งออก Export tension ก็ตามเราไม่ถือว่าเป็นคือไม่มีความเป็นอิสระของรัฐและกลไกรัฐ

อาคม ชนาถกุล.

ประเด็นนี้ต่อให้เป็นรัฐที่พัฒนาแล้วมากในสังคมที่พัฒนาแล้วก็ตาม ปัญหานี้ก็ยังค้างอยู่ในเรื่องกลไกรัฐว่ามีอิสระชนิดที่ไม่มีเงื่อนไข คือ Skocpol ซึ่ง Miliband เองก็เคยเขียนบทความลงใน New Left Review ถึงปัญหาดังกล่าว แต่เราต้องยอมรับว่า ปัญหาเหล่านี้ไม่ใช่จะจัดการได้ง่ายๆ ในรัฐเองมันมีผลประโยชน์ของตัวเองด้วย

สุวินัย ภรณวลัย.

ต่อข้อเสนอเรื่องมีการลดลงของอิสระโดยสัมพันธ์ของรัฐนั้น อยากให้เปลี่ยนคำเป็นการถูกแทนที่โดยกลุ่มปัญญาชนเทคโนโลยี หรือถูกแทนที่โดยบุคคลากรในระบบรัฐ เช่นในญี่ปุ่น เป็นต้น เพราะสิ่งเหล่านั้นมันจะต่างกันมา เวลาเรามองปัญหาเรื่องรัฐนั้น ไม่ว่าจะเป็พลังคมด้อยพัฒนาหรือสังคมที่พัฒนาแล้วก็ตาม ถึงที่สุดก็ยังเป็นปัญหาการกระทบกระทั่งระหว่างประชาสังคมกับสังคมรัฐอยู่ เพียงแต่มันอยู่ในรูปแบบที่ต่างกัน

โกศักดิ์ ชูณหวัฒน์.

ในส่วนที่เกี่ยวกับประเด็นเรื่องปัญญาชนเทคโนโลยีของระบบราชการนั้น จะเป็นกลุ่มที่สร้างความเป็นอิสระในตัวเอง Autonomy ให้กับรัฐได้ แต่ในกรณีเมืองไทยถ้าพิจารณาจากบทบาทของสภาพัฒนาเศรษฐกิจฯ แล้ว ปัญญาชนเทคโนโลยีในเมืองไทยเพิ่งเริ่มมามีบทบาทในยุครัฐบาลเกรียงศักดิ์ ชมะนันทน์ มาถึงยุครัฐบาลเปรม ติณสูลานนท์ แต่บทบาทของปัญญาชนเทคโนโลยี เหล่านี้ยังไม่สามารถผลักดันในเชิงปฏิบัติได้จริง เป็นเพียงข้อเสนอเชิงนโยบายการพัฒนาเศรษฐกิจแล้วผลักดันออกมา แต่กลไกทางปฏิบัติได้ผลนั้นเป็นเรื่องนโยบายการเงินที่มาจากบทบาทของธนาคารชาติเท่านั้น และเมื่อมาพิจารณาเศรษฐกิจไทย พ่อค้าไทย นักอุตสาหกรรมไทย ก็เป็นเพียงแค่พ่อค้าธรรมดาไม่มีการมุ่งมั่นวางแผนต่ออนาคตที่จะเป็นพื้นฐานจริงของอุตสาหกรรมในระยะยาว การวางแผนของปัญญาชนเทคโนโลยีในระยะยาวจึงไม่มีความหมายเป็นการทำงานในแบบของการปรับตัวให้เข้ากับสถานการณ์เฉพาะหน้าไปแต่ละครั้งเท่านั้น

สุวินัย ภรณวลัย.

กลไกรัฐของเมืองไทยนั้นมีลักษณะเป็นไปเองสูง ซึ่งต่างกับประเทศทุนนิยมที่พัฒนาแล้วที่ต้องผ่านสถาบันที่ทำหน้าที่เตรียมคนให้ระบบทุน ขณะที่เมืองไทยอาศัยปัญญาชนเทคโนโลยีเพื่อสร้างเสถียรภาพทางอำนาจของรัฐที่ค้างอยู่ ขนชั้นนายทุนไทยเองก็อ่อนแอ เป็นเพียงแค่พ่อค้าธรรมดาเป็นส่วนใหญ่ปัญหาที่เกิดขึ้น

เป็นเพียงปัญหาในระดับพฤติกรรมหรือลักษณะเฉพาะของนายทุนไทยกับราชการไทยมากกว่าซึ่งการแก้รากเหง้าปัญหานั้นอยู่ในระยะยาวมาก เมื่อเปรียบเทียบกับปัญหาทางเทคนิคที่จะทำให้การดำเนินทางเศรษฐกิจไปได้คล่องขึ้น

ณรงค์ เท็ชรประเสริฐ.

ถือเป็นข้อสงสัยมากกว่าข้อวิจารณ์ คือประการแรกเรื่องทุนขุนนางนั้น ถ้าดูจากบทความคงเป็นการแปรรูปของสถาบันหลักสู่วิถีการผลิตทุนนิยม ซึ่งคงต้องแยกออกมาให้ชัด ประการที่สองเรื่องทุนใหม่ ทุนเก่า ซึ่งการแบ่งลักษณะของทุนในทัศนะผมมีอยู่ 4 ประการคือ แบ่งตามระยะเวลาทางประวัติศาสตร์ แบ่งตามขนาดของทุน แบ่งตามลักษณะการใช้และแบ่งตามเงื่อนไขพื้นฐาน และการเรียกทุนก็ขึ้นกับ วิธีการแบ่งที่เราใช้ ประการที่สามที่อยากเสนอให้มองคือการเลือกที่จะสามัคคีใครด้านใครนั้นในทัศนะของผมทั้งทุนและทหารที่ดำรงอยู่ในบริบทการเมืองไทยก็ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของรัฐและสิ่งที่เราเรียกว่า "ศูนย์กลางแห่งจักรวาลการเมืองไทยก็ยังคงเป็นส่วนหนึ่งของรัฐและสิ่งที่เราเรียกว่า "ศูนย์กลางกลางแห่งจักรวาลการเมืองไทย" ก็คือเป็นทั้งผู้บริหาร และเป็นตัวแทนรัฐแบบอนุรักษนิยมด้วย ดังนั้นในทัศนะผมการจะไปสามัคคีพรรคการเมืองที่กลุ่มนี้ดำรงอยู่ และในเรื่องความเป็นอิสระของรัฐนั้น ก็เนื่องมาจากกลไกอำนาจรัฐมันทำตัวเป็นองค์อำนาจรัฐเอง และประเด็นสุดท้ายคือเรื่องการสร้างปัญญาชนอินทรีย์ภาพ Organic Intellectual นั้นขึ้นกับข้อเท็จจริงและเงื่อนไขที่ดำรงอยู่ และขอกลับเสริมอีกนิดเรื่องพรรคการเมือง ในทัศนะผมมองว่ามันมีลักษณะซับซ้อนและสับสนมากขึ้นกับสถานการณ์และปรากฏการณ์ทางการเมืองที่เกิดขึ้นในครั้งนั้นๆ และประการสำคัญมันเปลี่ยนแปลงไปตลอดเวลาขึ้นอยู่กับว่าใครขึ้นมาคุมการนำในพรรคนั้น

วราวิทย์ เจริญเลิศ.

เรื่องที่ว่า "ประชาสังคม" ในบทความเรื่อง "รัฐ: สิ่งปฏิรูปทางประวัติศาสตร์" หรือไม่ในทัศนะผมมองว่ามี แต่ผู้เขียนเอารัฐเข้าไปคลึงกับประชาสังคม ซึ่งก่อให้เกิดปัญหาในด้านที่เห็นว่ารัฐสามารถทำอะไรก็ได้ และในปัญหาเชิงทฤษฎีเรื่องการมองแบบ "เศรษฐกิจกำหนด" นั้นมาจากคำอธิบายสมัยสตาลินที่มองเรื่องพลังการผลิตเป็นหลัก คือเปลี่ยนแปลงยกเลิกรวมสิทธิส่วนบุคคลแล้วมาพัฒนาพลังการผลิตหลังการเปลี่ยนแปลง คือนั้นในเรื่องการผลิตผลผลิตที่เป็นวัตถุประสงค์ 1 หน่วยเวลา แต่ในทัศนะผมมองว่าน่าจะเน้นความสัมพันธ์ทางสังคมมากกว่า เพราะว่าถ้าเกิดความต้องการจะผลิตวัตถุประสงค์อื่นนอกจากผลิตวัตถุประสงค์แล้วมันยังผลิตความสัมพันธ์ขึ้นมาด้วย ซึ่งจะครอบคลุมความสัมพันธ์ระหว่างคนและก็เกี่ยวข้องกับอุดมการณ์ด้วย ส่วนปัญหาในทางทฤษฎีที่เรามีก็คือ เท่าที่ผ่านมาเราใช้วิธีการละลายปัญหาต่างๆ ซึ่งในทัศนะผมมองว่ามันไม่เป็นวิภาษวิธี กลายเป็นการปฏิเสธนี้มากกว่าจะเป็นการวิเคราะห์ในเชิงสร้างสรรค์อะไรใหม่ๆ ขึ้นมา ปัญหาที่อยากจะฝากที่ประชุมให้คิดคือประเด็นเรื่องทางออกไปสู่สังคมใหม่ และยุทธศาสตร์ที่จะนำเราไปสู่ ในทัศนะผมมองว่า เราจะต้องแยกจากรัฐบาลและประชาสังคมออกจากกัน มองรัฐในเชิงนามธรรม เช่น รัฐในประเทศด้อยพัฒนา กำลังพัฒนาและชนชั้นของรัฐเหล่านั้นเป็นอย่างไร (ในเชิงนามธรรม) ในส่วนรัฐบาลคงมองรูปธรรม เช่น รัฐบาลพรรคการ

เมืองการปกครอง เป็นต้น การสร้างยุทธศาสตร์คงต้องในแง่ที่กลุ่มของประชาชนที่จะมาเชื่อมโยงกับกลุ่มก้าวหน้า เพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนโครงสร้างของรัฐเดิม

สุธี ประศาสน์เศรษฐ.

ข้อเสนอเรื่อง Methodology (วิธีวิทยา) ของลัทธิมาร์กซ์ในการใช้วิเคราะห์ปัญหาต่างๆเป็นเรื่องน่าสนใจเพราะมาร์กซ์เองก็บอกใครว่าไม่ได้บอกว่าต้องเศรษฐกิจกำหนด เราไม่ควรเน้นที่ชนชั้นจนเกินไป ทำให้ขบวนการเคลื่อนไหวไม่สามารถเดินไปได้มาก

เชิงอรรถ

- งานทั้ง ๔ ชิ้นคือ : "ยุทธศาสตร์เชิงซ้อนในยุคประชาธิปไตยครึ่งใบของไทย", "ทฤษฎีว่าด้วยรัฐมองลัทธิมาร์กซ์กับการพัฒนาของรัฐชนชั้นนายทุนไทยในรอบ ๒๔ ปี", "รัฐ : สิ่งปฏิถูลทางประวัติศาสตร์", "รัฐ : สิ่งปฏิถูลทางประวัติศาสตร์ (อีกครั้ง)" และ "รัฐกับประชาสังคมไม่ใช่สิ่งปฏิถูล"

ศูนย์วิจัยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย